

Kityi tsa'jnya jiä

*Lengua chatina
Zenzontepec, Oaxaca*

Primer grado

NOMBRE DEL ALUMNO (A)	
ESCUELA	GRUPO
POBLACIÓN	
ENTIDAD FEDERATIVA	

Este libro de texto ha sido elaborado por el Gobierno de la República y se entrega en forma gratuita a los niños de las escuelas primarias del país.

Los juicios y opiniones de los maestros, de los padres y de los alumnos son muy importantes para mejorar la calidad de este libro. Sus comentarios pueden ser enviados a la siguiente dirección:

COMISIÓN NACIONAL DE LIBROS DE TEXTO GRATUITOS

Rafael Checa núm. 2 col. Huerta del Carmen
C.P. 01000, México, D.F.

Las obras de arte que ilustran las cubiertas de los libros de texto gratuitos son representativas de las grandes etapas del arte mexicano. Constituyen un valioso respaldo educativo y son motivo de orgullo nacional.

SEP

Libro de texto en lengua chatina de Zenzontepec, Oaxaca.

Elaborado en la Dirección General de Educación Indígena de la Subsecretaría de Educación Básica de la Secretaría de Educación Pública

Autor

Alfonso Merino Pérez

Colaboradores

Atanasia Hernández López, Heraclio Juárez Martínez, Javier Sánchez León, Javier Sánchez Mendoza, Jorge Galván, María Canseco Galván, Cecilia Cortés Hernández, Matilde Cortés, Zenón Cortés Sárate, Luis Martínez Juárez, Carmelita Galván Mendoza, Lucía García Matus, Abelina Juárez Pacheco, Lucía Palacios Merino, Jesús Mendoza Cortés, Abraham López Alavez, Epifania Méndez Vázquez, Ladislao Juárez Hernández, Antonio López Mendoza, Wilber Girón Manuel, Mariano Vicente Salinas, Moisés G. Clara López, Martín López Vázquez, Eusebio López Hernández, Elías Hernández Matus, Huitzilhuiñl Aguilar López y Jorge Vázquez Paz

Ciudadanos que colaboraron para la validación de este texto

Sebastian Pérez Cruz, Camilo J. Méndez Pérez, Salomón Cruz Cruz, Tomás Santiago, Esteban López Medina, Laurencio Pérez Merino, Bartolo Ibañez Noyola, Concepción Cruz Ortíz, Guillermo Cavero Gutiérrez, Vardomiano Cavero Ortíz, Joel Ortíz López, Margarito Cavero Cruz, Joaquín Merino Ortíz, Marco Hernández Ruiz, Timoteo Merino Hernández, Fausto Santiago Mejía, Amador Ortíz Merino, Damaso Ríos Cruz, Angel Merino Ortiz, Wenceslao Méndez Najera y los grupos de quinto y sexto grados de la escuela de El Carrizal, Zenzontepec, Oax.

Ilustración y Fotografía

Archivo Iconográfico de la Dirección General de Educación Indígena

Diseño de Portada

Comisión Nacional de Libros de Texto Gratuitos, con la colaboración de Luis Almeida

Ilustración de Portada

"Vendedora de frutas", Olga Costa (1913-1993)

Óleo sobre tela, 1951, 195 x 245 cm.

Museo de Arte Moderno, INBA, CNCA

Instituto Nacional de Bellas Artes y Literatura

Fotografía de Portada

Javier Hinojosa

D.R. © Ilustración de Portada: Olga Costa /INBA

D.R. © Secretaría de Educación Pública, 1994

Argentina No. 28

Col. Centro, C.P. 06029

México, D.F.

ISBN 978-970-18-0865-8

Primera edición 1994

Décima sexta reimpresión 2013

Impreso en México

*La Patria (1962),
Jorge González Camarena.*

Esta obra ilustró la portada de los primeros libros de texto. Hoy la reproducimos aquí para que tengas presente que lo que entonces era una aspiración: que los libros de texto estuvieran entre los legados que la Patria deje a sus hijas y a sus hijos, es hoy una meta cumplida.

A seis décadas del inicio de la gran campaña alfabetizadora y de la puesta en marcha del proyecto de los libros de texto gratuitos, ideados e impulsados por Jaime Torres Bodet, el Estado mexicano, a través de la Secretaría de Educación Pública, se enorgullece de haber consolidado el principio de la gratuidad de la educación básica, consagrada en el Artículo Tercero de nuestra Constitución, y distribuir a todos los niños en edad escolar los libros de texto y materiales complementarios que cada asignatura y grado de educación básica requieren.

Los libros de texto gratuito son uno de los pilares fundamentales sobre los cuales descansa el sistema educativo de nuestro país, ya que mediante estos instrumentos de difusión del conocimiento se han forjado en la infancia los valores y la identidad nacional. Su importancia radica en que a través de ellos el Estado ha logrado, en el pasado, acercar el conocimiento a millones de mexicanos que vivían marginados de los servicios educativos y, en el presente, hacer del libro un entrañable referente gráfico, literario, de conocimiento formal, cultura nacional y universal para todos los alumnos. Así, cada día se intensifica el trabajo para garantizar que los niños de las comunidades indígenas de nuestro país, de las ciudades, los niños que tienen baja visión o ceguera, o quienes tienen condiciones especiales, dispongan de un libro de texto acorde con sus necesidades. Como materiales educativos y auxiliares de la labor docente, los libros que publica la Secretaría de Educación Pública para el sistema de Educación Básica representan un instrumento valioso que apoya a los maestros de todo el país, del campo a la ciudad y de las montañas a los litorales, en el ejercicio diario de la enseñanza.

De esta forma, el libro ha sido, y sigue siendo, un recurso tan noble como efectivo para que México garantice el Derecho a la Educación de sus niños y jóvenes.

Kityi tsa'jnya jiä

Lengua chatina

Zenzontepec, Oaxaca

Primer grado

PRESENTACIÓN

Este libro de texto está dirigido a las niñas y los niños indígenas que cursan la educación primaria, tiene el propósito de favorecer el aprendizaje de la lectura y la escritura de la lengua indígena que se habla en su comunidad.

Se espera que este libro sea utilizado en forma creativa, tanto por el profesorado como por las niñas y los niños, en este ciclo escolar y los subsecuentes, para dar respuesta a los problemas particulares que se presenten en el desarrollo de la expresión escrita y la comprensión lectora.

En el libro se encuentran diferentes textos, algunos hablan del entorno físico de los alumnos, objetos y cosas que hay en la comunidad, y otros se refieren al entorno social y cultural, pues relatan las costumbres, fiestas y leyendas de la región.

Su elaboración estuvo a cargo de profesores indígenas bilingües con experiencia en la enseñanza de su lengua materna, así como con un profundo conocimiento de la cultura de sus comunidades. Para la redacción, los autores consideraron el enfoque comunicativo propuesto en el Plan y Programas de Estudio para la Educación Primaria 1993.

Este libro de texto podrá ser enriquecido a partir de las observaciones y consideraciones que profesores, padres de familia, comunidades y organizaciones civiles indígenas realicen acerca del lenguaje utilizado, los contenidos, las ilustraciones, el formato y la presentación.

Nde kityi ndee.

Nu kityi tsa'jnyä ndee, nkyä nu kinijnya nkuitsä nu chatë koloo shi jnë tsä'ä, le'e chukui laa katsä'ä kikui' lo'o kusä'ä ndo kityi lo'o tsa'jnyä. Ja lonu jnë tsä'ä lo'o shitsana na kutsaa katsä'äna, bi laaru' ka'a ki'ie kuëëna le'e tso'o katsä'äna tsa' nde'ne tsä'äna.

Nu masru sukuela ngajnyä kityi nde laayu chu ndusu'u bi ndyikui'yu tsa'jnyä bisa' ndyoti'yu tukui tsa nchakui'yu. Tatya tsa' ntsu'u ndoo kityi nde, ntsu'u ndoo kityi nu nduloo jnyä laa katsä'ä nkuitsä nu ndyikui kuenta jī'ī tseja', lo'o nuë' ntsu'u ndoo nu kityi nde, tya najä 1993, nchatsä'ä nkuitsä ndoo kityi nu ndyikui' jnyä. Bisa' ti nīi ja Taka kena'a yaajnya, nu ti' nkyaa le'e chukui laa tso'o katsä'ä nkuitsä bi le' laa ka'a kuati'ü le'e katsä'äü shaa ka'a tsa' ndyika, ja laa nga tso'o tsa jī'ī chulya jmyä ndu'ukuloo jī'ī kitsë Tseja', nu katsä'äü, ki'ie kuëë tsö'öü laa nde'në tsä'äü tsakaa tsakaa kitsë.

Nu kityi ndee laa nu kuloori le'e tyia'i tyia'ri katso'o kati laja nu ndenijnyä na jī'ī lo'o nkuitsä najä nde, le' laa ka'a katso'o chukui laa nchatsä'äna lo'o nkuitsä.

Tatya tsa nu kikuiü ndusu'u, laa kora tatya juli nkuitsä lo'o tsaka tsaka nyatë, lo'o nu ndyikui' jnyä jī'ī masru sukuela, lyalaa nkyä kityi nde, laa ka'a ti ntsu'u nu nduliji' jī'ī laa le'e katso'o kati'.

Ndyaya nijni jī'ī chu ndusu'u jī'ī nkuitsä, nu ndyikui shitsa'na, laa ka'a, jī'īni ndyikui jnyä Suku'ue, laa ka'a jī'īni ndyikuijnyä Saperu, ja na hgalaa yaaü lonu ngatarikieya chao kityi nde, laa ka'a lonu nganä'äsä'ä tso'oya jī'ī ti tso'o laa ngusä'ä ndoo kityi nde, ja tatya nu nkuetsäü, nkuityotyukua nu nga tso'o laa ntsä'ä shi ndeliji' nchaka. Nijni kenä'äuä ha ngalaa yaaüä lonu hgaha'a sä'ä tso'ona laa chano.

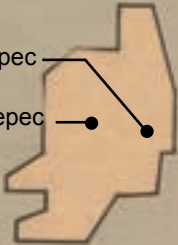

PUEBLA

GUERRERO

San Jacinto Tlacotepec

Santa Cruz Zenzontepec

OCÉANO PACÍFICO

GOLFO DE MÉXICO

VERACRUZ

TABASCO

OAXACA

CHIAPAS

GOLFO DE TEHUANTEPEC

ÍNDICE

LECCIÓN	PÁGINA
1 Tsa tsöö nyatë	13
2 Kitsë tyiina	37
3 Kia'a kyeku kitsë tyiina, kikuina tatya laa nchaja ndoona ndo kuinyakuë nde	67
4 Kitsë tsa'jnyä	117

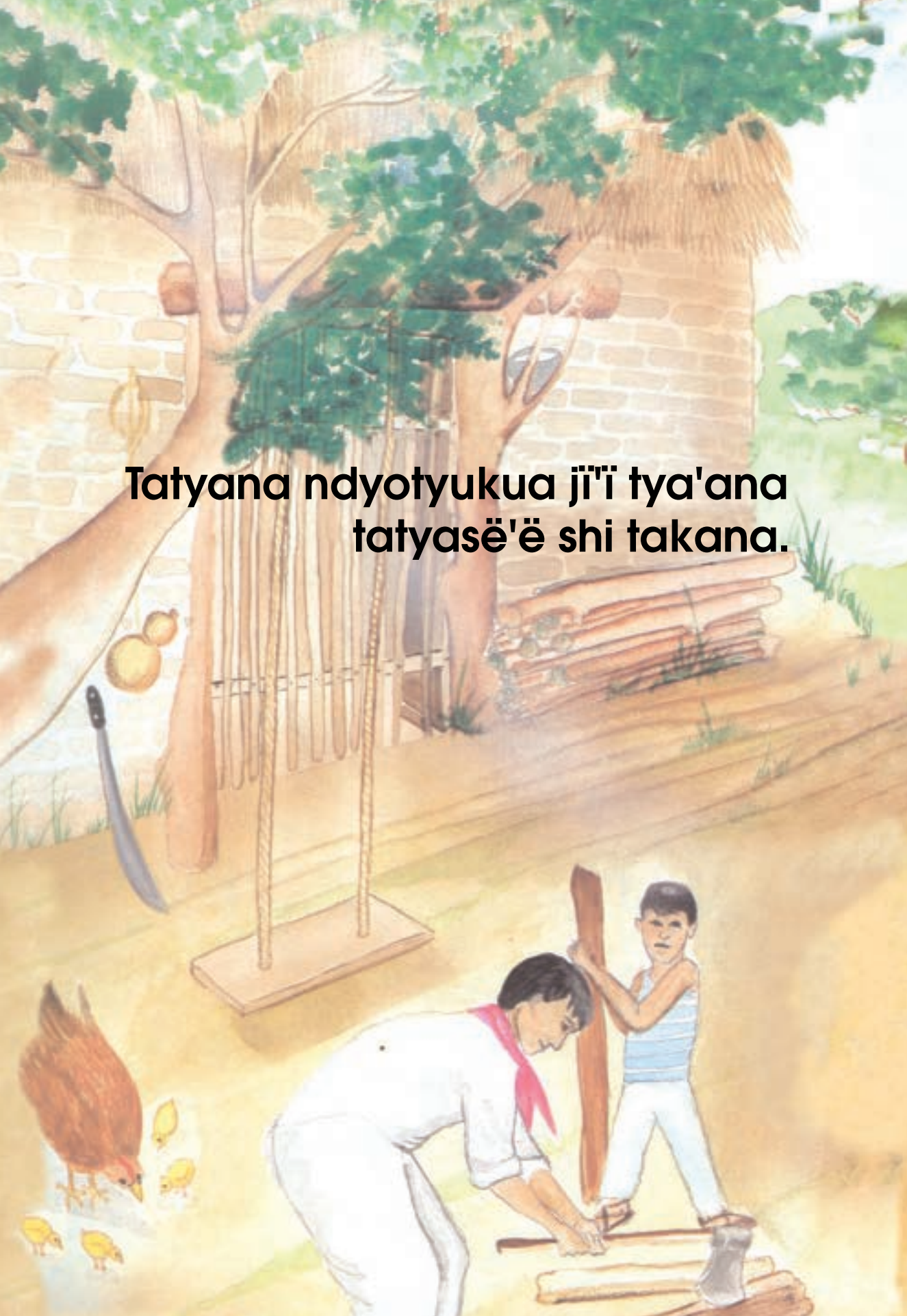

1

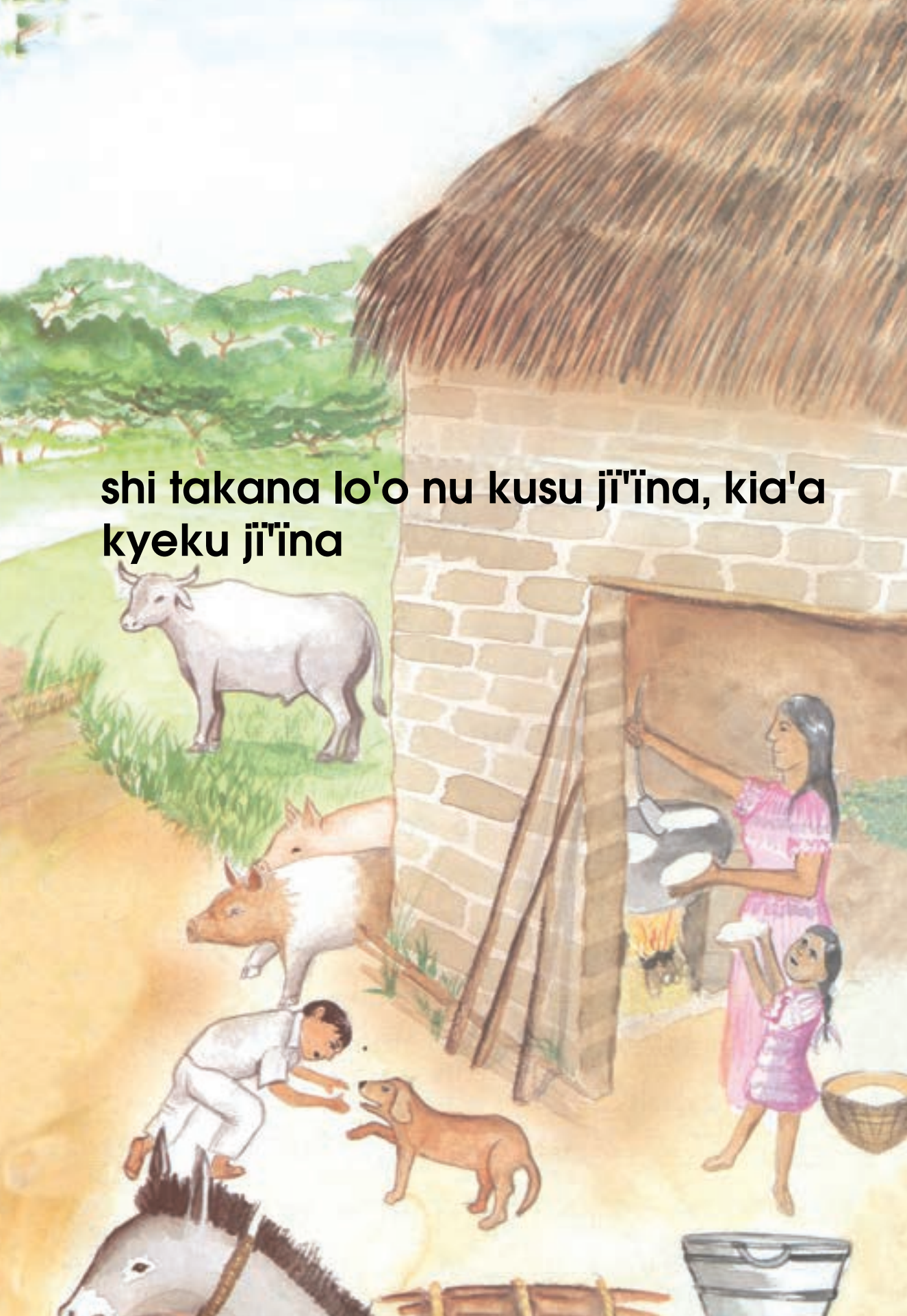
Tsa tsöö nyatë

**Tatyana ndyotyukua jī'i tya'ana
tatyasē'ē shi takana.**

shi takana lo'o nu kusu jī'ina, kia'a kyeku jī'ina

Tatyana ndyotyukua jii' tya'ana

Laja nu jutina ndula'a yanchaki, ta kuaa ka'a ndyotyukuatya'aya, ndaayaaya shi ndyikariya jii' nu kusu jii'ya, ü nkuitsä kunä'ä ndyotyukuaü jii' nyä'äü, bi chu ki'yu ndyotyukuayu jii' jutyu le'e chukui laa katsä'äyu, le'e na kutsaa kiiyu lonu kasu'yu. Laa ka'aü nkuitsä kunä'ä ndyotyukuaü jii' nyä'äü le'e chukui laa ka'a na lee nchaa kii lonu kasuü.

Jutina
ndela' a yanchaki.

Nyä' äya
ndeyoo ndo
kichi le' e kusä' ä
chaja kakuya.

Nkuitsä ndetyëë
yaka
nu ngala' a juti.

Nkuitsä kunä' ä
ndetyë' ë
sukuä ndoo kikuä.

Tsaka tsaka nu tsasöö nyatë

juti kula

nyä'ä kula

juti

nyä'ä

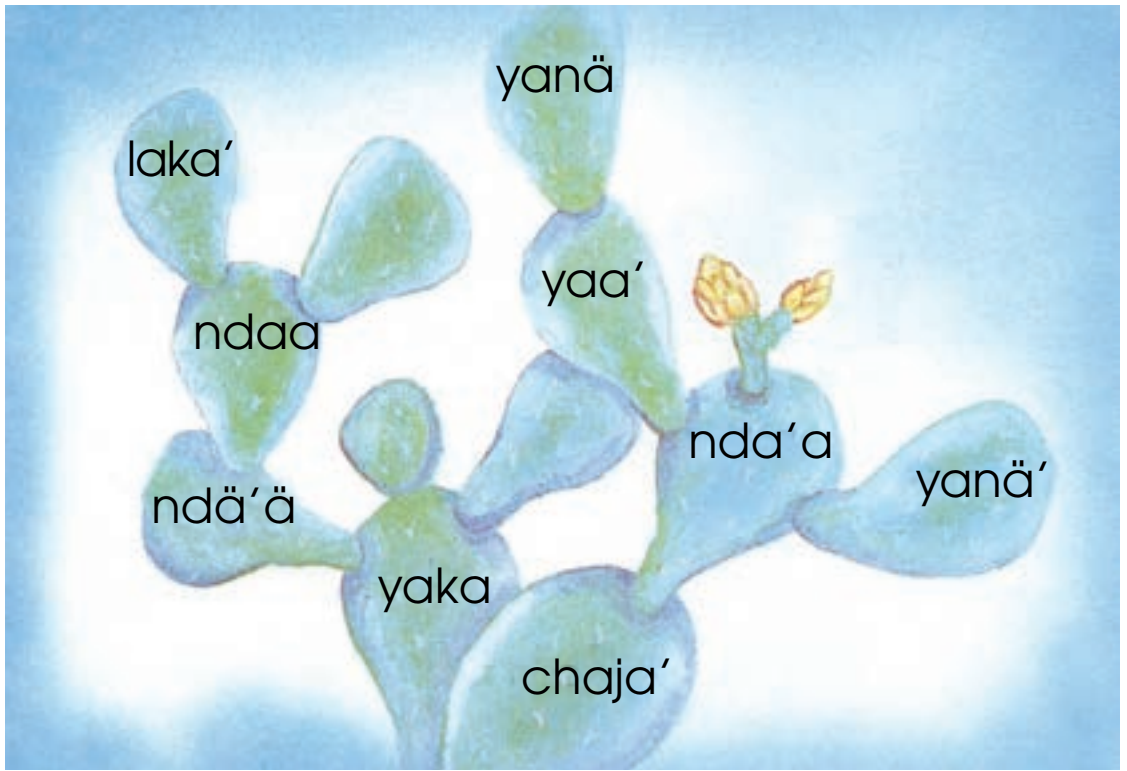
se'yu

jute'

se'yu

jute'

Jnëketaana

yaka

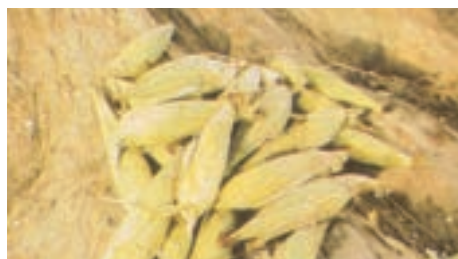

laka'

kue'ya nadaku tyëë _____

nda'a

ndä'ä

Lonu nïchoo ndakuna _____

ndaa

yaa'

Lala kela nchu'u _____

yanä

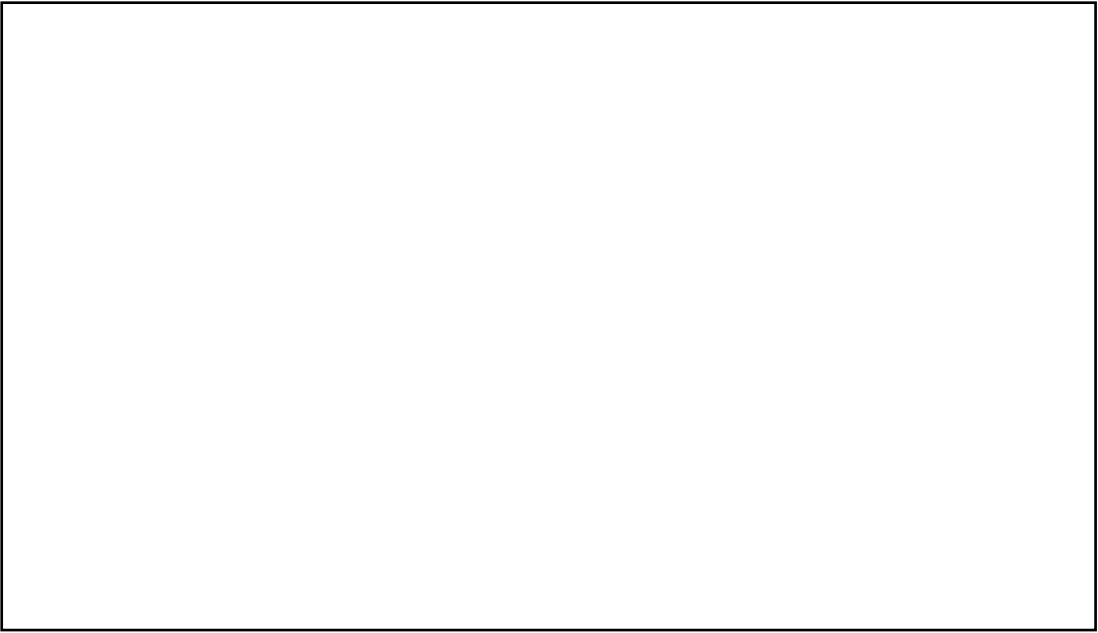
yanä'

Lonü ndi ka kitsa nyatë nchaki _____ j'i'i.

Ndyotyukua jii' tya'aü lonu chaa lyityiü.

Lonu ncha lyityi nyatë' ndetsa'ü le'e ndyä'ä nyatë ndaa yaa uala ndeliji' le'e chukui laa ka'a kunä'ä ndyä'ä shi nchooü le'e chukui laa kaja chaja kaku chu ki'yu ndetyotyukua ndeyaa ni'i jii' chu tya'a taka, bi lonu ta nkuityayaa ni'i bii le' e ndyaaü yi'i niñnü tatya nyatë nu nkuityotyukua jii'ü nkyaa lyityiü.

Ngajnya Iyalaa Iyityi

Ndee kusa'a lo'o tiikieri tatya laa ndyinijnyä
lonu nchaa tsaka nī'i.

Kuinyakuë nde ndeletsa laa ndetakäü tsakaaü

A tsajnya'a ndoona ndetsa lyalaa
ndetaarikyena.

Ndyoti tulaa nde'në tsakaa tsakaa nu nkuitsä
nu ndu'u ndoo kuinyakuë ndee.

Nga'neketa'a Iaa ntsää ndoo kuinyakuë

Tebe

---

mbele'

---

mbee

Kakuna cantu _____

Le tyusö _____ ndaa.

Tsee'

Tyëë

---

së'ë

Lo'o _____ uata ndyika lakuti yuu.

Le tyikue ndyika _____ yakityi.

Ni kuee' sakua

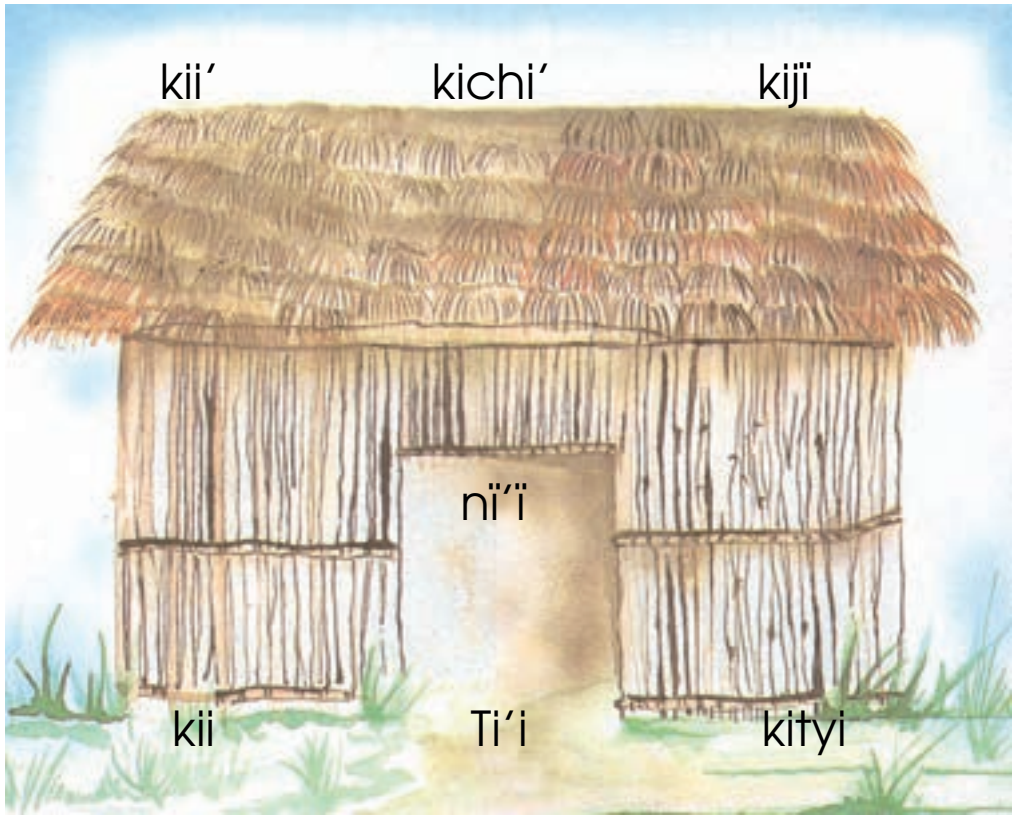
Nakuë ni kuee' sakua jii' jnini
nu lueri, nkui tsää nakuëni jii'
ndyia tää nu tii jii'üä, le'e
lonu kijniüä miniri tyä'äüä.

Le'e naküë nu lueri jii'ini kuetsa
jii'iya la'a nakuë nu lueri jii' nyä'ä
le'e ngutyejnani ndyä'äni
tsu ndatä tsu ndatä laja ndenä'ä
kui'ya tina nkuitsäbii jii'ini le'e
nakuë ka'a jii'ini, mä'ä nakuëu jii'ini
lyakua ndii ti kuaa tyääya mini
bi yukuii tsu ndatä ndyä'ä.

Tyanana tsa tu'ua tsa le'e jneketana.

kii

kii'

Ndoo _____ ndyikye'sukua.

ti'i

tii

Le tyisö _____ngolo.

Kichi

kichi'

Lo'o kiee nchaa _____ .

jii

jii

Lonu ndyika ta'a ndulooü _____

nu jnë tiiti'na.

Ndyä'ä ndyä'ä laa ndyä'ä kuenä
le'e ndesä'ä laa ndyisä'ä kuichi'.

(chojo')

Ndukua nde'ya bi nashi'i ti nyatë
ndyioo bi nashi'i tu kuna'ä laa, bi
tsuna ti tatyiaa.

(yakutë')

Kena'a nde'ya ndu'u bi nashi'i tu
nyatë laa, tyikuë kitsäkíee bi
nashi'i tu kuna'ö laa bi nga'a nya'ä sate'
tukui bii.

(ndä'ä)

Jnëketa'ana shi ndeliji'.

Lo'ó

Loo

Nane' _____ ntsu'u nya'në.

choo

cho'ó

choo'

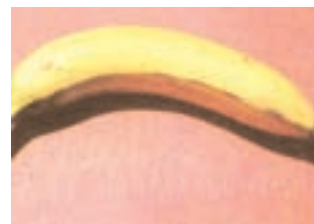
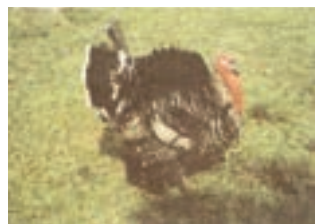
Tatya nyatë nchata _____ le'e tyuu kitse.

Lo'ó _____ ndyikye' ntsukua.

ngolo

ngö

ngo'ó

Tsa yakua' _____ nga'a.

Le tyisö ti'i _____.

koo

koo'

tojo

Tyatya nyatë ndaku ndoo _____.

Tsu tela le tii ndyika _____.

Lo'o choo.

Kena'a choo ndë'ë nanë' loo jii nyatë
ja le' nu ndee ndyotyukua jiiü le'e
ndyika kana nchaa tsää jiiü lo'o nkuitsä,
laa ka'a ja ndyiniijnya kitse nu ndyu'u
jii, ja ndyika jüü kesu, jüü ndyika
kesu kuayu'u laa ka'a ndunäü jii
le'e ndyu'u jüü nchakä yu'ua, laa ka'a
ndujuiü jii.

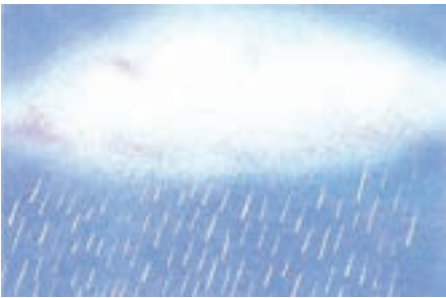
Itsö leta ndu'u ngasä'ä jlyaniï tsaka tsaka kuinyakuëuä

l _____

l _____

ch _____

ch _____

ng _____

k _____

t _____ j _____

ng _____

Jnëketa'ana

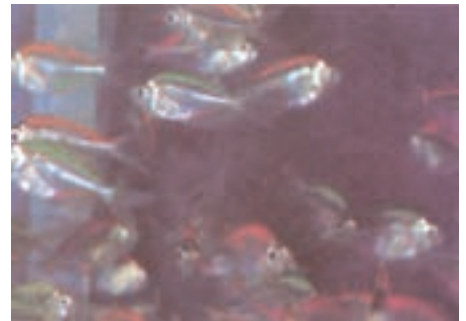
L___ s___

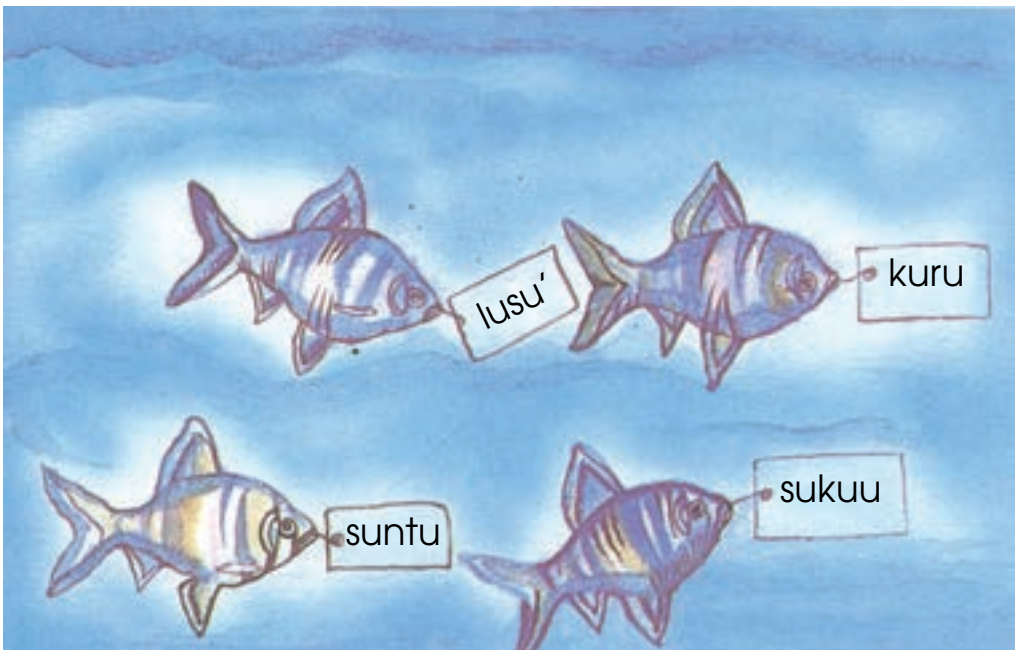
k___ r___

s___ nt___

s___ k___

laka

laka'

ndaa

nda'a

laa

la'a'

kuee

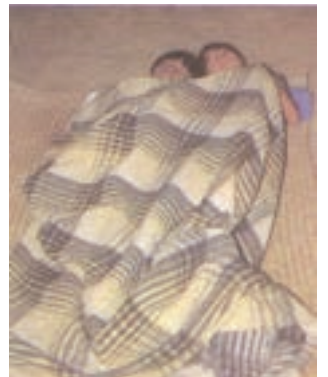
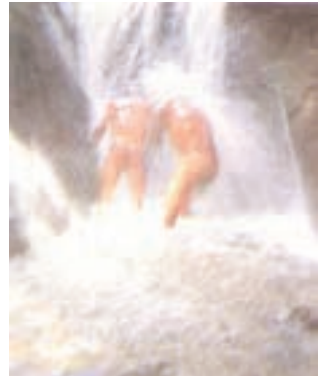
kuë'ë

kii

kii'

chajana lyakua na tsatu'ua tatyia tu'ua
Itsa nu ndu'u ndoo kityi ndee.

Jnya nu jnë nkuitsä

Tatya tsää'sä jlya nchatu'u nkuitsä nchatu'u,
koloo nchä'ä gaa, nchä'ä ndo nchä'ä
tu'va lo'o itya, le'e ndyotyukua jii' juti jii'
nyä'ä, ndyä'a kia'a itya le'e la ta yaa le'e
ndaü chaja ndaku ja ta yaa jnyä, luyi ni le'e
jnë tsä'ä ndoo kity'jii', bi lonu ndyia tone'e
sukuela ndyikuitsa jii' mastru sukuels lii' je'e
ndye'nä jnë tsä'ä, la ta ngutejë bii nii le'e
ndyu'u ndyijia lo'o tya'a nkuitsä, la ta ngajia
le'e nchayu'u ko'a, le'e na'a kieera ndyu'u
ncha tya totyii, lee ndyitya ndaku choja,
ndyotyukua tokuia jnya nu ndyijii' jii'.
La ta nga'ne kaka lo'o jnyä nu ntsu'u le'e
njnë tsä'ä laa jnya nu ngatanö mastru
sukuela jii'.

2

Ktisë tyiina

Kikui' tatyä laa nchaja ndoo ndu'u
ndoo kuinyakuë ndee.

Kikuina laa ntsu'u ndoo kuinyakuë

nu ndu'u ndoo kityi nde.

Lee laa kitsëtyiina

Le tso' o laa kitsë tyiina, ti nii, ja
ti sa' në, nalaa shii, nalaa tyakuë jii'
ndyä' ä jlya ngaa, ti nii nde katso' o laa
mashi nii' jnya, taka ka' a nii' kiaa,
taka ka' a nii' shi ndyikuiü tsa yuu,
laa ka' a taka shi ndyika kuityi.

Taka laa taka, laa ka' a tatya
nyatë taka kitsë ndu' u shii
jii' totyii tyia' tyia' ri tatya
së' ë kataka shii jii' ina, katso' olaa
bisa' ti nii ja tashaa nyä' ä ta
ncha tso' o laa.

Jnyä nu ndyinijnyä nyatë tonë'ë jnyä

chulyajnyä nukuloo

Chulya jnya nu
ndyikua, nu jnë
tso' o tsa'.

Nu ndyijnyä jii
shikää.

nu nchu' u yaa
yaani' i kikuä.

shikää

**kikuina ndee tukui tsa ndyikuiü
chukula lonu nchotë'ëü
Le'e kusä'äna**

**Ngasä'ä ndee tukui nu tii ta ngataa
jutikula jii'**

**kilya'a na ketö ndee yakua tyu'u
itsa nu chasä'ä shi ndelijindee**

kyetu kiee nchu'u _____ sukua'.

_____ nduku ntsukua'.

Lo'o _____ ndayä'ä kyeku.

kusä'äna jlyaniï kuinyakue ndu'u ndoo kityi

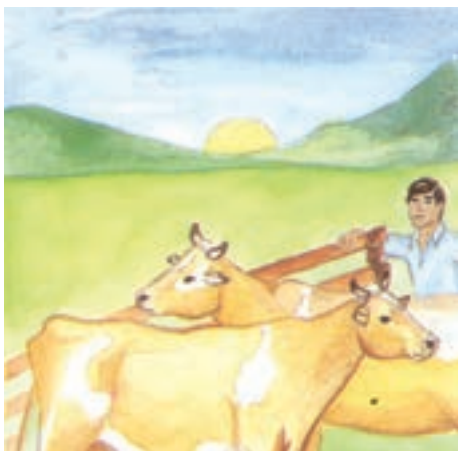

**Kusa'ana ndoo leta ndu'u ndoo kityi
ndee chukui laa nchakui ndoo
kuinyakuë, kikuinä shi nde'në nyatë
ndu'u ndee**

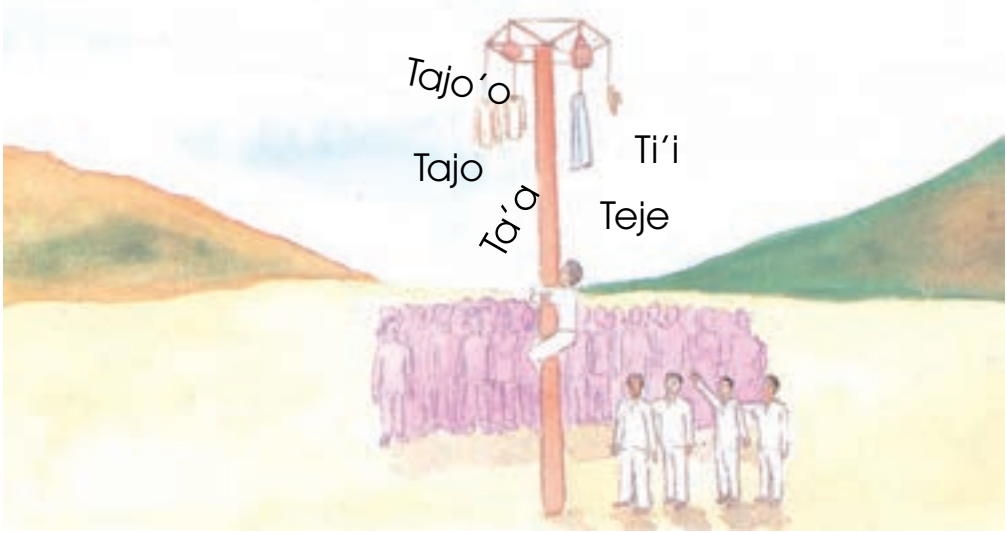

**Kityie'ena itsa nu ndu'u ndee le'e
kusä'äna jì'i shi ndeliji**

Jne tsä'äna le'e kusä'ä ka'ana tsaka

Itya nchu'u nanë' të'ë.

Tatya nchaana ta'a kitsë.

Le tyisö ndaku ndoo tojo.

Le tyityëë ndaku teje'

**Kusä'äna tsaka tsaka laa
nde'nëü ndoo
kuinyäkuë ndee**

Taka te'a lashu'u itsa jii'ina lo'o tya'a nyatëna

Tatya tsää ndyisä' ä kikuä tolaa, le'e ndyoti' nyatë te'a tashu'u tsa nu nchaka shi takanä.

Taka së'ë ka'a ndula'aü yakie uata le'e ndyoti'ü lo nu kaka tukui jnya nchati'ü. Laa ka'a lonu ndunäü ndyitsu kuete, teluri ndyoti'ü nchaka ta'a, bi le' laa ka'a lonu kuloona seluna ja nde'në jlyuna jii' chu ndukua shi nchaana.

**Kujnyanä kuinyakuë lyalaa jnë
nyatë mashi na nchakui nuja nde'në
jlyu o ndeletsä'**

Kitsë tyiina

Kitsë jlyu kitsë tso' o
yuu jii nyatë tso' o
shi taka ki'yu kunä' ä
nu lee jnë jnyä.

Kitsë kia' a tii jii'ina
shi takana lo' o tya' a
tsa' jnyänä, lo' o kitsëtyiina
tsaloo tyi nyä' äna.

Ja lakui' ngana' ä ngulana
bi nganä' ä ka' a ngujniina
lo ndyijniitatya nu lu' u
taka ndoo tsëlaguu.

Nkuitsä ndetaa tsa

Tula jñë kua'ä
le labii shi takaüä

Ja le' tsanta
na ndyisä'ä së'ëriya
ti kuä'ä ja...

Ja tso'onï a
na kaka tyotykuau
jï'ïya.

Ja kaka ti ndiiüä
na tsajnyä'ä kutsaa.

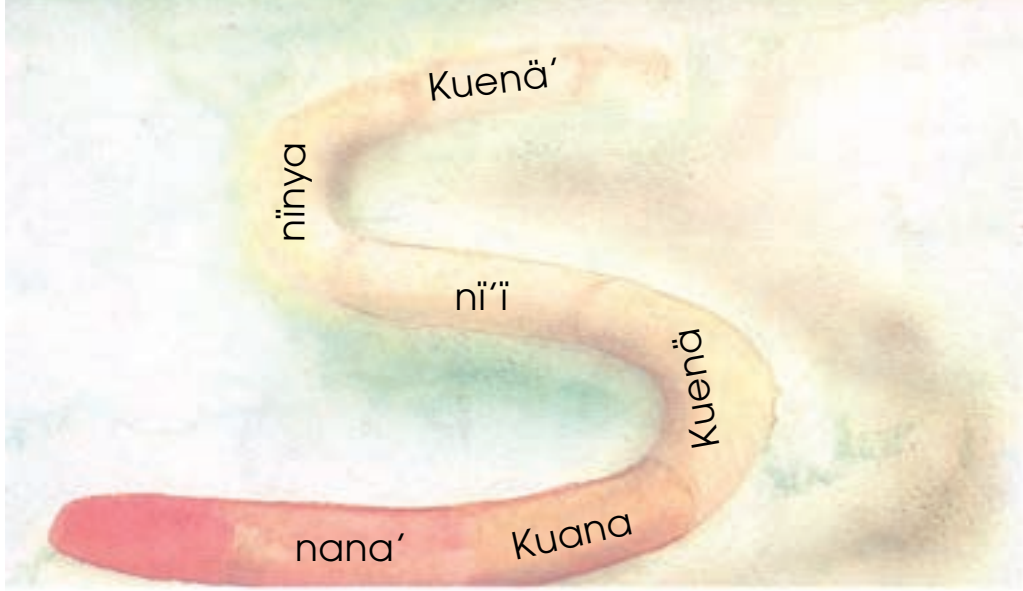

Akua tyejnänä
ndiiüä.

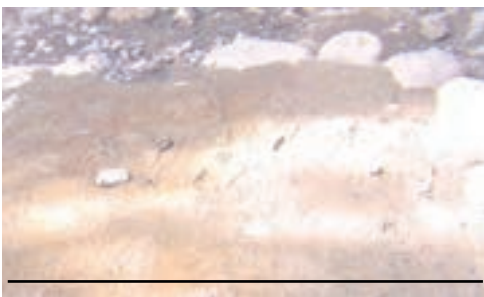

Ja nijniüä la'a
ti taa yaaüä jï'ïya.

**Kusä'ä tsa nu ndu'u itsö kuenä, shi
ndeliji, laa ntsää kuinyäkuë**

Jnëketa'ana

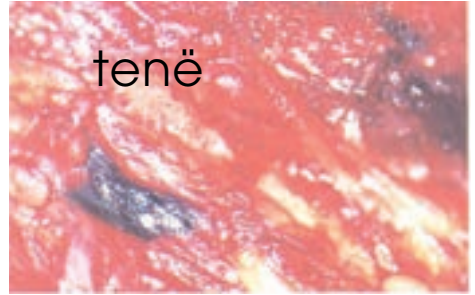
nane' _____

nalaa _____

_____ ndyi'io _____

_____ ndyisä'ä kyana lonu _____

naa ndakuna _____

Laa ngaa ngutatë'ë kitsëtyiina

Ja ndaa nyatë tsa ja tsaka kunä'ä ngaa kisotnä tatya yuu kitsë kia'a tii ngaa ja, nijj kuea' le' ku'nä ni ngaa.

Bisa' tatya nu jnë jnya lo'onii ngaa ngutyejnä ndyikataka lo'o nkuitsä jji'i, bi laari laari ngutyejnä ngutatë'ë kitsë tyiina, le'e la na jlya ka'a nii le'e ngutakä tsaka kurusi, shi nää kelojo'o bii' ngutakä ti ni kurusi, ndu'u kuloo jji'i kitsë "Kia'a.

Tii", bi tsalya ngaa laani le'e leeru nga tso'oti' nyatë nkyanu takaü mashi nii, nuja na ndyoti' minina akua tsea ngutatë'ë kitsë tyiina.

**Kujnyäna tsaka tsakana lo'o
kuinyakuë laa ndyoti'na laa
ngulatë'ë kitsëtyiina sa'në**

ti'i

natë'

ta'a

kiee

tanä

koo'

ketö'

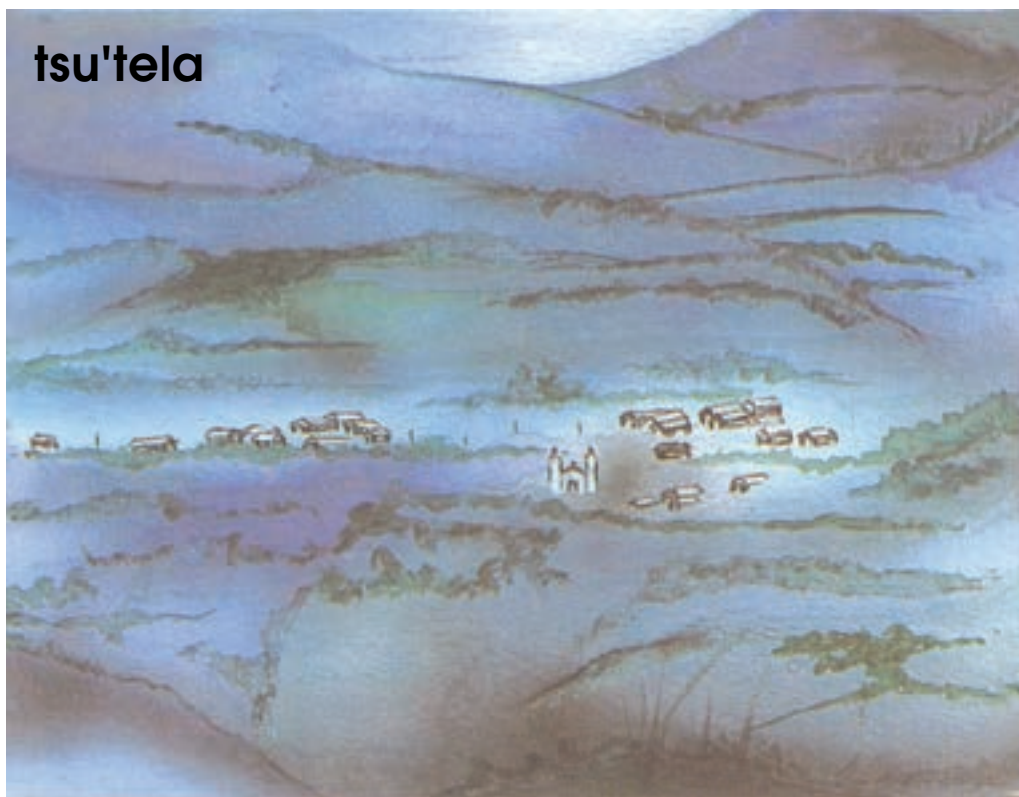

tii

tsu'tela

tyitsää

Lonu tela, lonu tyitsää.

Ndaa nyatë tsa ja tsu tela ndyu'uchää
kuë'ë jnyä'ä, nu jnë kaya jii'na ti
na to kuentana, lonu tyu'una totyiina
bisa'ndii nu na kitsati'na tsea
nu tyaarikiena, jii'nu tsa tso'o
le'e chukui laa na tulaa tyakä lo'o
yunkutina, ja taka lya ndyikuiü
ja taka kuë'ë jnyä'ä nu nchaka
kuna'ä le'e ndyishelo'o jii'nyatë
le'e ndeaa rikieeü jii', nuja tsalyaa
nu nchutiiü ja ta ngujui kitsaü
kuenta nu nguji'kuë'ë jnyä'ä bii
jii'ü, bisa'na tso'o tya'ana tela.

Letsë

Tatya lonu ntsu'u jnyä nu kaka, ü
jnya jii'ia kia'a kyeku ndyä'äü ndetsa'ü laa
jnyä nu ntsu'u jii'ü shi takaü lo'o
nyatë, ndyä'ä kua' doo kua' ndoo
shi taka nyatë, taka së'ë ka'a
ndyikuiü ndoo ndula tu'ua le'e
ndyoti' nyatë' tukui tsa ntsu'u.

Laa ndetsa'ü jĩĩ nyatë tukui jnyä nu ntsu'u

Takalya ndusä'äü kikuä,
takaü ndula'aü yakie uata.
Taka ka'aü ndyä'äü letsë.
Ndyika ka'a ndyikui'ü ndoo nu
ndula tu'ua le'e ndetsaü tukui jnyä
nu ntsu'u.

Ndee kusä'äna tatya lashu'u laa ndetsa'ü jĩĩna lonu ntsu'u nya jĩĩ kitsë

Kikuina le'e kuati'na laa itsa nu nchati'na

Ti nchakuï laa ndetaa rikieena, bisa' lee ndu'u koloo nu kikuï laa nchati'na ja chukui laa le'e kuati' ka'a nyatë laa nchati'na kaka, laa ka'a kaka kikuina lo'o kityi, laa ka'a lonu ndya'ä nyatë letsë, ndyika ka'a kuati'na nu ndesha'aü jii'na lonu kula'au yakie uata, ja chukui laa na kutsaa kuati'na tulaa nchaka.

3

**kia'a kyeku kitsë tyiina, kikuina
tatya laa nchaja ndoona
ndo kuinyakuë nde**

Kia'a kieku jii'ina shi takana ndoo tsëlayuu

Le' nuä ti nu nyä'ä tyika'a jii'ina
bisa' ndii nu tokuentana tatya laa
taka jii'ina lo'o tyä'a nyatë tsasë'ë
tsasë'ë shi ndyöö yaana shi takana
kitsë tyiinä.

Le' laa ka'a lo'o tatyaa nya'në
kishë taka ndoo tsëlayuu bi
le' laa ka'a mashi tatya yaka
ndu'u ndoo kiajo'o tunu jii'inä.

kiajo' o tunü shi taka
te'a lashu'u nyä'në
kishë

Taka ka'a nu lu'u
ndotyä kela.

Taka ka'a nu lu'u
ndoyu, laa taka
tsasë'ë tsasë'ë
ndo tsëlayuu.

Tataya sē'ë shi takana taka nya'në
nu ndyika jniina, laa ndiina , taka
sē'ë shi taka, jnë, kuetu, kue', kuayu
chiu uata.

Jnyanë kishë

Taka ka'a nya'në loshë' shi takana
kia'a kieku jii'ina, laa ndiina:
Kuitsu', kukuë', kuachi', lyaa, kuiee',
kuenä, kuinyää, kuañü, tyuküü,
kuichëë, tatya nya'nëua laa nya'në
kishë ja kuenta na ndu'ya kuentana
jii' lonu ndyijnii, bisa' bii naa
nya'në kishë'.

Nu kijiani'ina

kuitsu'

kuisee

kuinyaa

kuichi jo'o

kuichi ngatsë

lyaa

kuachi'

kuela'

kuachi' sukua'

ngasa'

ngolo

kué'

kuichi

kuañü

kuenä

kue'ya

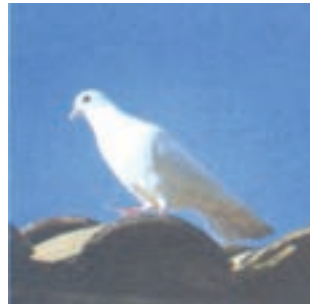
jnë

mishtyu

kuenänikä

tyuküü

kukö

kuichëë

kueta'

ngö

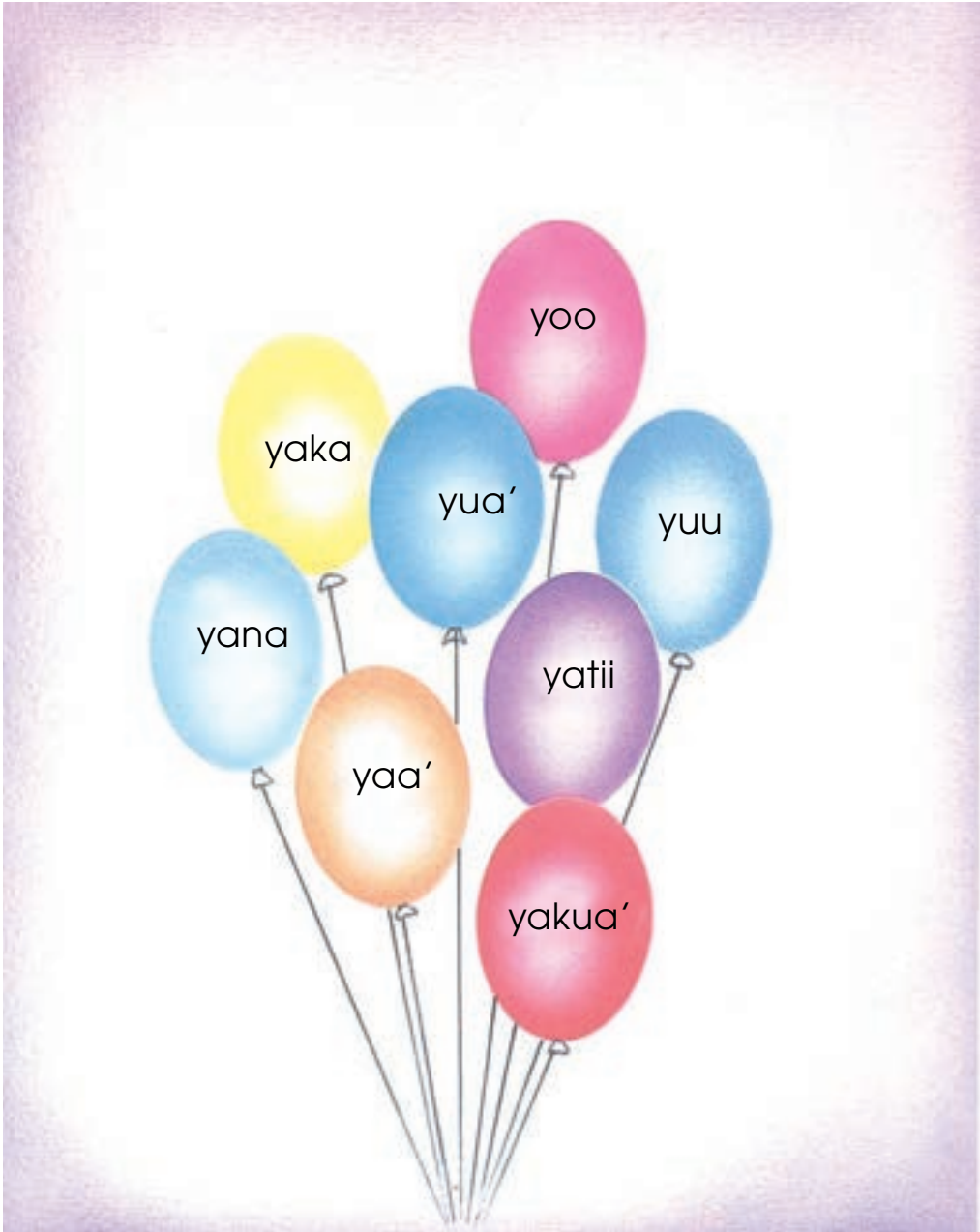

Nyatë yaa kuta

Tsalya yaa tsaka nyatë' kuta
bi na ngananä tsa kuea.
Bisa' lonu ta ngutyaa kuea' nu
kuköö nya'në nu nchuti'bii ngalo'o
shiketö jii' ja kuenta na
yakui jii' kiso'na nya'në bii koloo
bisa ngutakä laa.

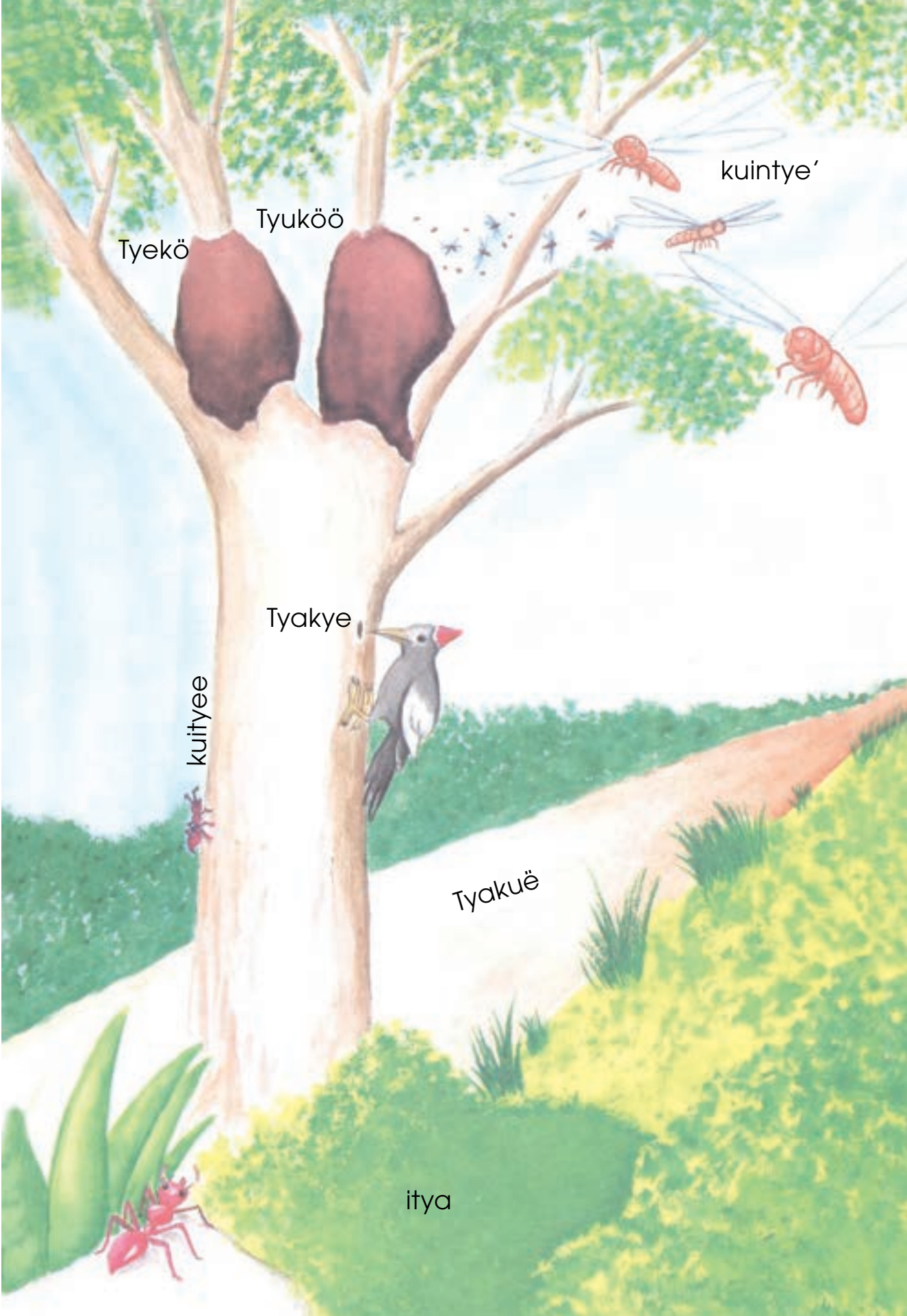
kikuina nīi tukui tsa nchakui'
ndoo kuinyakuë nu ntsä ä
ndoo kityi ndee

**kikuina laa nēē tsaka tsaka itsa
nu ndu'u itso na ndyu'ukuē'ē**

Tyekö

Tyuköö

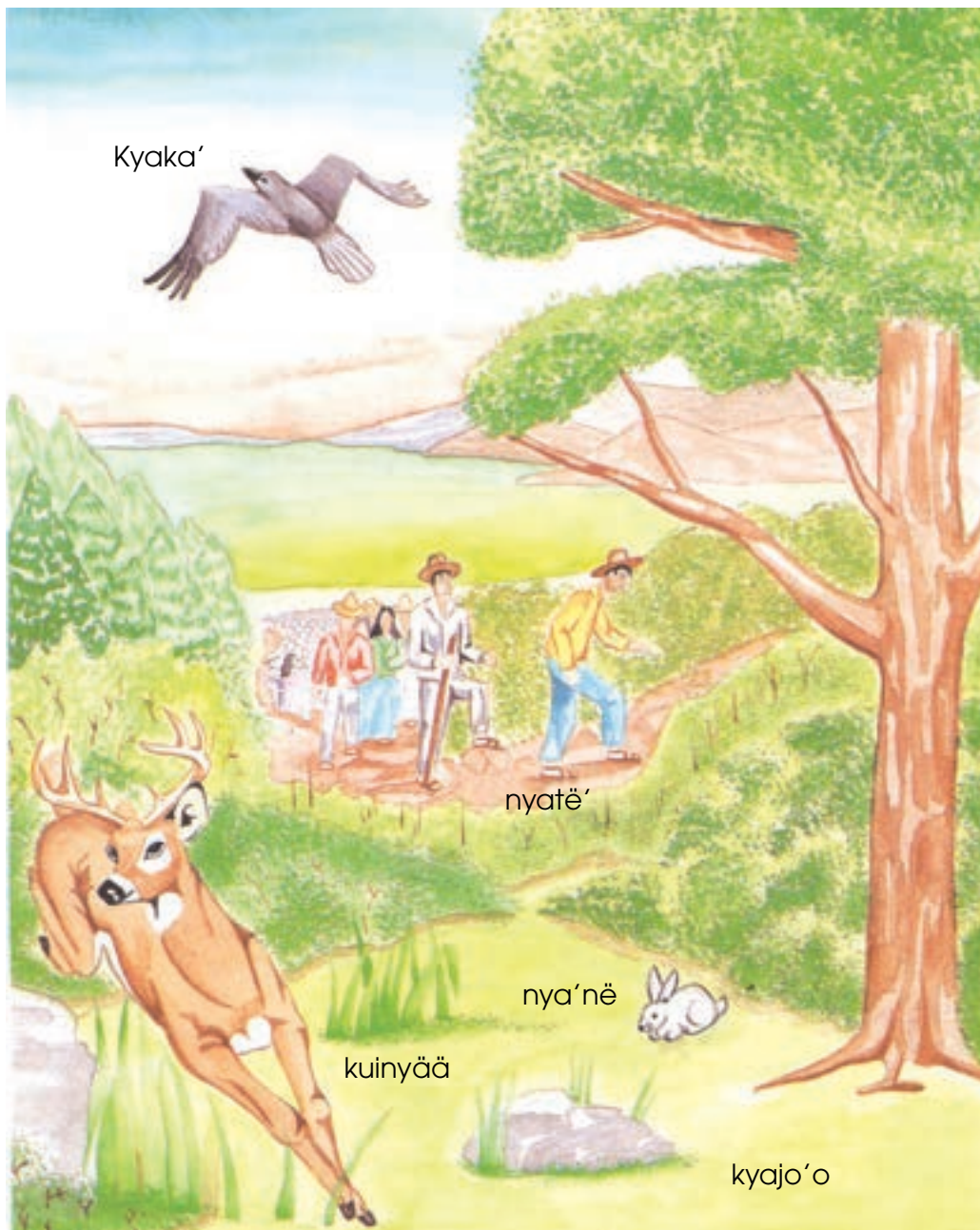
kuintye'

Tyakye

kuitye

Tyakuë

itya

**Tsaana kiajo'o nya'äna
tukui kajana**

Kusä'äna Jlyaniï tsaka tsaka kuinyakue ndu'u ndoo kityi ndee

sulu ndu' u jï'i _____.

le tyikyela _____.

kuää ndyakui _____.

le' tyijiu' _____.

kuinyakue jï'i _____.

late' _____.

Le kuää kija' o ndukua
itsö kitsë kia' a tii, ja nu
na ndu'uru yaka jii'.

Kunüri taka natë' kitsë
tyiina, tsakoloo tsu lojo' o
le' taka natë nuja kunü.

Nu laa tsea ti kitsë
jii'ina ja nijï kua' le kiee
laa ndiina kiekuee, kitse kuela
laa ka' a nchaa tya yanë kia' a
tsaka laari ntu' u kiee.

Taka ka' a kishë' tunu
shi takana, kia' kyeku
jii'ina.

Nuja taka ka' a tyakuë
tunü kitsëtyiina, taka
tyakuë nchaa tya tsekuää,
tyakuë nchaa tya londa' a
laa ka' a taka tyakuë tya
kuetakia' a.

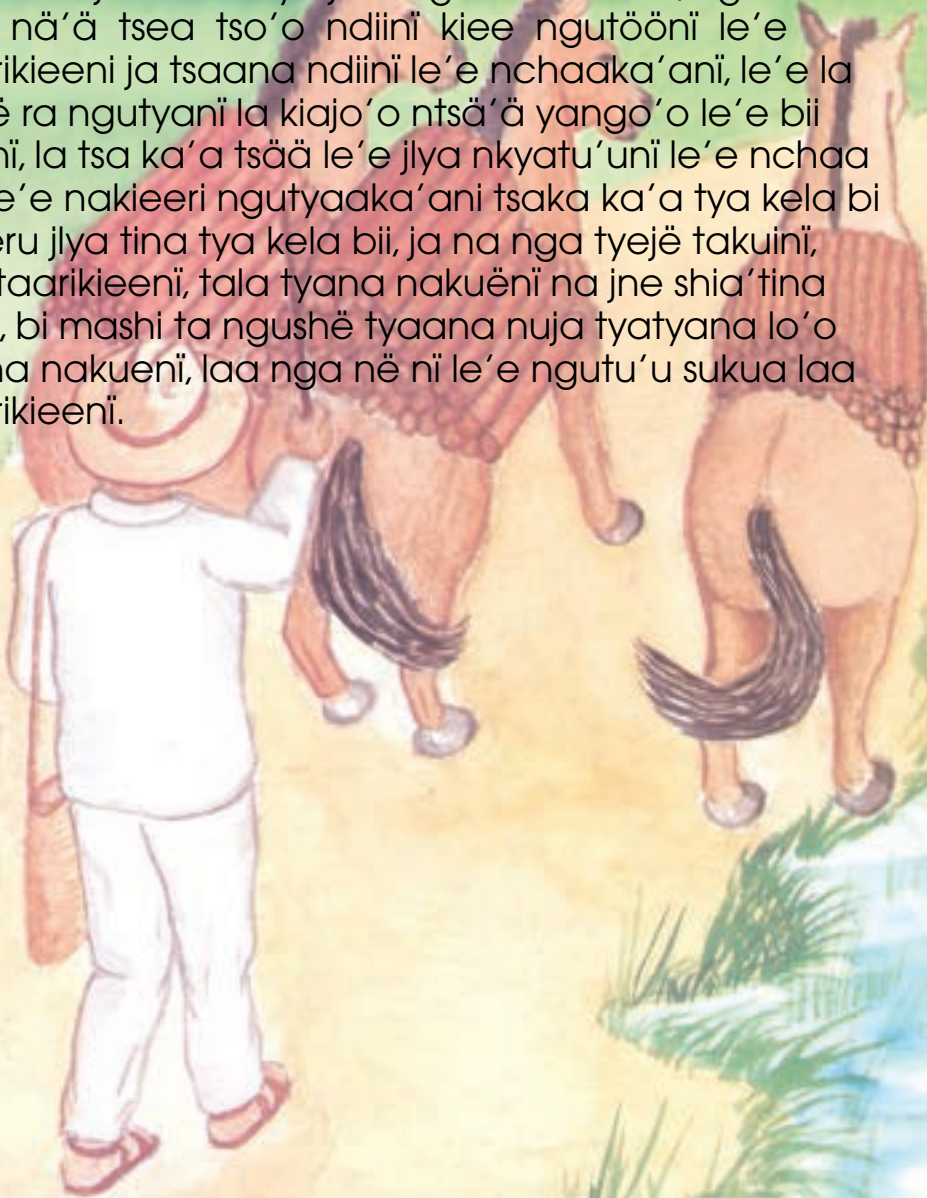
Lyikui tyitsë laa shi
Takana ja taka së' ë
tunü kelati taka laa
ndiina shi ntsuti tya kyela
tokela saperu.

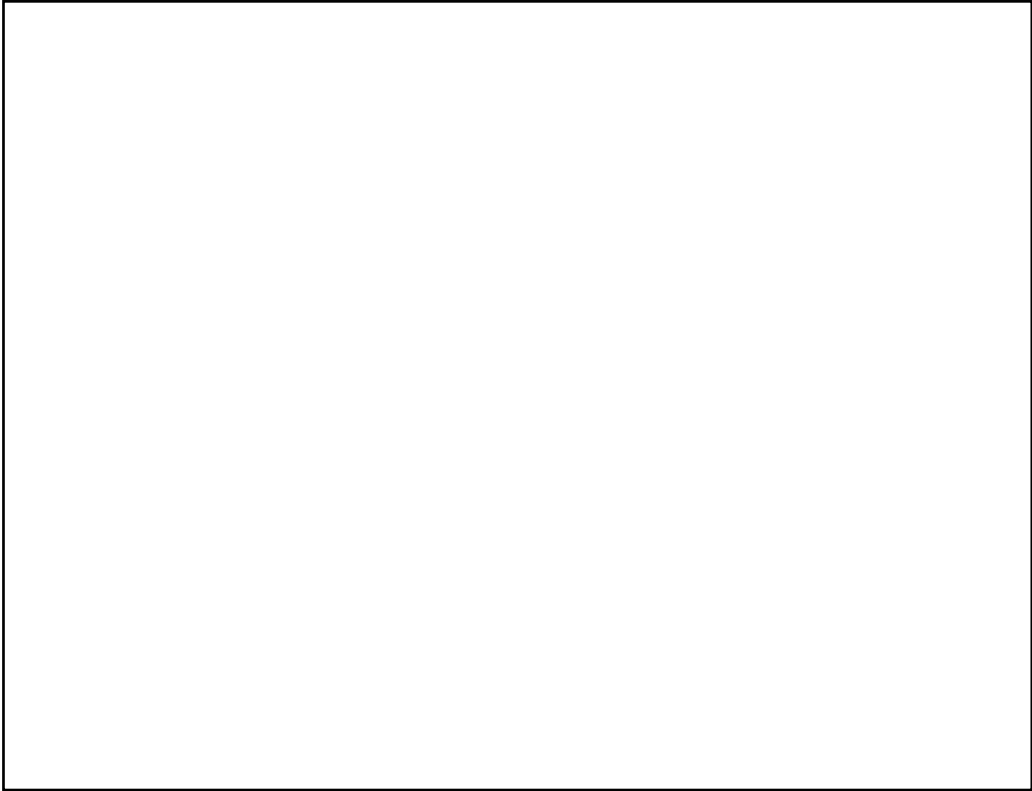
Kuenta jii' tsaka nyatë nu ndyä'ä Tyakuë Tyijiu'

Tsaka nyatë ngutu'u, ncha tyakuë tyijiu' lo'o nya'në' jii' tya natë' michë', ja bii ndyä'ä yujui tukuiiru takaji'i nuja lyaka kana tyaa, ja la tukua tsää le'e ndyaa la shi tsaa nchati', nuja kulo tyejë' takui ni koloo tsaka tokela bi le' jlyä itya, nu niji kuea' le lokia'a ndyu'u sä'äni, la ta ngaa kana' nii le'e nchaaka'ani le'e ngutyani tsaka ka'a.

Tyakela nu nää tokela kiela se' ja bii ti nu tyitsë ngutakäni ja lonu ndetejë tee kuayu jii'ini ngula'ua tsaka, ngalaani le'e nu nä'ä tsea tso'o ndiini kiee ngutöoni le'e ngataarikieeni ja tsaana ndiini le'e nchaaka'ani, le'e la ngushëe ra ngutyani la kiajo'o ntsä'ä yango'o le'e bii nkyatë ni, la tsa ka'a tsää le'e jlyä nkyatu'unii le'e nchaa ka'ani, le'e nakieeri ngutyaaka'ani tsaka ka'a tya kela bi ja bii leeru jlyä tina tya kela bii, ja na nga tyejë takuini, lee ngataarikieeni, tala tyana nakuëni na jne shia'tina nakueni, bi mashi ta ngushë tyana nuja tyatyana lo'o yunkutina nakueni, laa nga në ni le'e ngutu'u sukua laa ndetaarikieeni.

**Kujnyä tsaka kuinyäkuë lyalaa
shi taka**

**Kusä'äna tatya jlyanii shi ntsu'u
ndoona**

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

nu jnë tiirikyena

Ndyisha'a ndyisa'a
loo jnë' kuene
nu ndeletsä tyitsë
tyakä nyatë nu taka
kakua shi ndukua
ndeshi'a.

(kuentʂakə)

Ndaku ndachi ndyisha'a
lo'o ndyukua itsö kiee bi
ndetsa' lonu kaja nyatë.

(kue'tə)

Kuää ndyakui ndyi'io
kuë'ë le'e kieeri
ndetu'u lo ndetu'u
kuitiyijiuu le'e ndutusu
nu kaku.

(kue'ya)

Taka ka'a shitsa nya'në, lonu ndyikui jī'i tya'a

Kishi'ana lo
jnë ngayu.

Kuii'ina lo'o
kishi'ana
lo jne uata.

Jnäna loo jnä jnä'
lonu ndelala'.

Kishi'a laa
ndyishi'a tyuküü.

Kusä'äna lo jñë tsaka tsaka nya'në ndee ndyisa'a

Mishtyu jñë ñaü, ñaü.

Nu kijiani'ina

kíee shěë

kíee ua'a

kíee lyityi'

kíee yakiëeyu

kíee ndaa

kíee yaudachi

kíee jo'o

kíee ya choo

kíee lutaa

kíee yantsuku'

kíee kuela'a

kíee tyii

yakitye

yakityi

yameëë

yakelayaa

yayatë

yakieë jii

yakela' tsuu

yandua

yaka'yu

yandachi

yakieejo'o

yantsuku

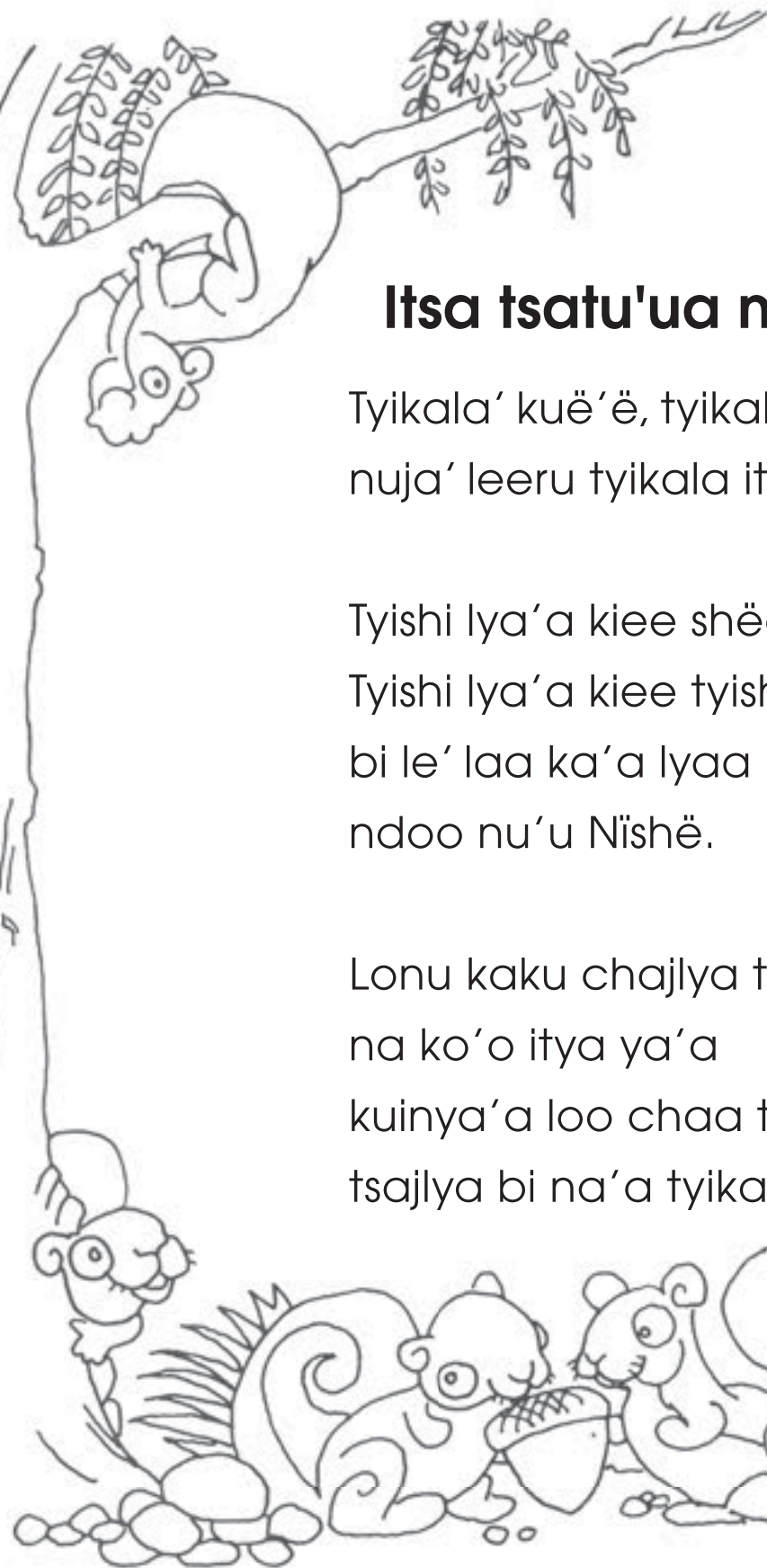
Nu ngatyi

Ndaa nyatë tsa, ja tatya së'ë ntsu'u
nu ndo'kuenta jii'kia'a kieku shi
takana, ja nuë' ngaa kuiso'na tatya
laa taka ndoo tsëlayuu ngaa lonu tya
bilya kataka nyatë ngaa, bisa' lonu
ngutatë'ë nyatë ndoo tselaguu le'e
gananaü jii'nu ngatyi bii shi katakaü, nuja
tsalya ta ngataa jii'ü le'e ngutyeynä
nga'në jii'ü jna ni'i bii, ja laa
ngaa le'e nguta'nyashë ti na ngatyi bii'
le'e ncha lo'o shinya'në tya loskë'

le'e tyi'ia tyi'ia ngatyijiu, le'e tya bii nii
le'e nkyanu lose', bisa' ti nii lonu kiina
kalana tatya laa taka ndoo tsëlayuu
talaanu kunanä tsa kuea le'e na tula
tyakäna tukuiiru'jnyä nchaka jii'ina, bisa'
lonu ndyä'ä nyatë kuta ndoo kiajo'o
ndunana ü tsa kuea, laa ka'a lonu ndyä'äü
kuta kuee ndyikui ka'aü jii' kisotnä kia'a
kyeku le'e na kilya'ua chu nde'në kuta
kuee.

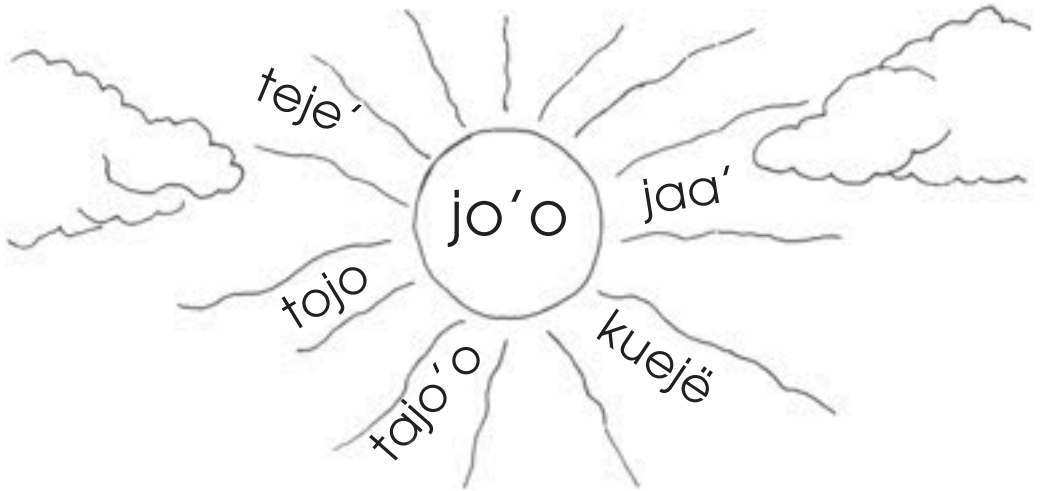

Itsa tsatu'ua ndenë

Tyikala' kuë'ë, tyikala' itya
nuja' leeru tyikala itya lyijia.

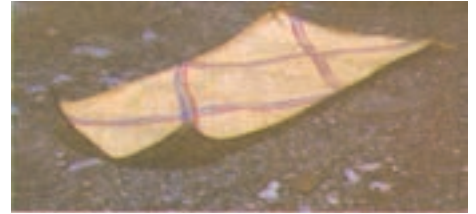
Tyishi lya'a kiee shëë
Tyishi lya'a kiee tyishi
bi le' laa ka'a lya
ndoo nu'u Nishë.

Lonu kaku chajlya tyikatsö
na ko'o itya ya'a
kuinya'a loo chaa tya
tsajlya bi na'a tyikatsö.

Jo'ó

_____

Tsu tyisää ndyikua jo'ó

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Jnë keta'ana tsasë'ë tsasë'ë shi ndu'u leta, lo'o itsa nu ta ntsä'ä.

jo' o

jaa'

Tyijo' o ndyika jii' i _____ .

Tojo

tajo' o

Tyisö' ndaku ndoo _____ .

jii

jüü

Lo' o _____ nchakä yu' ua yaka.

Tuju' u

Teje

Tataya sukua nchu' u _____ jii' i.

Jakua

ja' ua

Nanë _____ nchayu' uko' o lyitya.

Kia'a kyeku lo'o nyanë ndyä'ä tyitsää.

Kia'a kyeku lo'o nya'në nu ndyä'ä tela'.

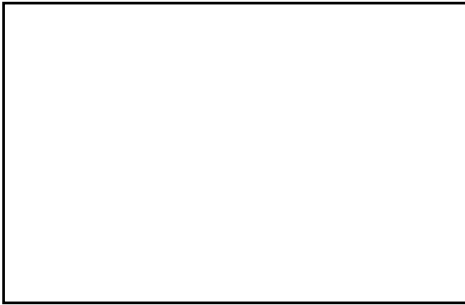

Ni jnë' kusu lo'o mbale' kueta'

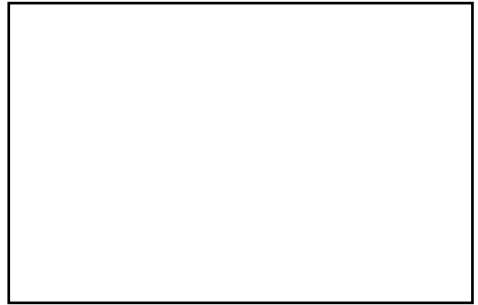
Tsalya nkyatee ni jnë kusu jii' mbale'ni kueta', le'e nakuë jii', mbalee nakuë tulaa jnëna ja nä'ä tsea ndaaü nu kakuä kuenta nu nashi'i ka'a ntsu'u shi ndyikää jii' kiso'nä ja lee ra ta ngusüü. Laa tsa nakuë mbale' jii', nalaa nakuë na jnyä kii ja nää tyotyukuä jii' le'e taaü nu kaku. Lee jnëna la'a, ja nää tsää kyekutsë kuetu le'e tyikua nu'u kuti le'e tso'o kiiü jii' la tsaka ka'a tsää le'e nkyaa tya'aü.

Lo'o ni mbale bii le'e nkuitya ni jnë kusu bii nijni jii' mbale ni, ja ngaa kana ngujui ka'a nu kakuni jii' kiso'nani, bisa taka lya na kuentari jnë ti jnë mashi ndyä'ä kya'a ti kueta' shikuetuü.

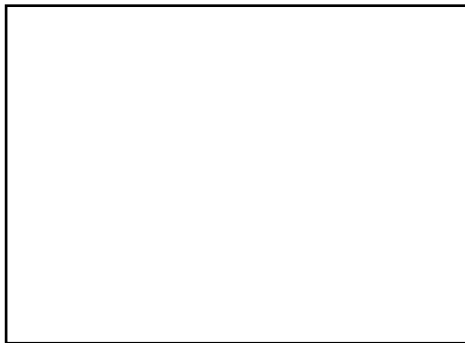
**Kujnyäna tsaka kuentu lo'o
kuinyakuë lyalaa ndyejna bi lyalaa
ndyaa kuentu jni jnë kusu
lo'o mbalenï**

Tulaa ndyejnä

Tulaa jnëü

Lya ndyakäü

Lya ngutakäni lo'o
kiso'näni

**Ngasa'äni tukui tsa nchakui kuentu
nu ngatanäua.**

Kujnyana tsaka kuentu lo'o kuinyakuë jii nya'në

Sukuela jii nya'ne

Tsalya nkyotë'ë Tyityö lashu'u nya'ne nu tsaa sukuela, lo'o ni mastru sukuela kyaka.

Tatyaü ngutyaaü lo'o kityi jii ü shi kaka sukuela, lo'o, lo'o tinu kusa'ani'ü.

Tsaka tsakaü tso'o ndeto'kuentaü shi nchakui mastru sukuela jii'ü, bi ti ni uruu ja tya sha së'ëri ndukua ndooni, laja nu ndesä'ä ti tya'a ntsu'u ni sukuela.

Laa nde'neü le'e ngutya kuea nu tyaü laa ngasä'äü ndoo kity tsakaaü, bi ti ni uruu ja tsalo ti na tulaari, le'e dyishityi lo'ou jii'ini, bi ja na ngaa laari ja na' ngaa ti ü ngasä'ä bii ja ni uruu ti nu leeru tiikyenii ja talaa talaari jii'ini bisa na ndokuentani tulaa nde'ne tya'a ntsu'unii sukuela.

Nyä'äsä'äna lyalaa tsaka tsaka kuinyakuë ndu'u ndoo kityi ndee

Ndukua yaa kiee.

Na ndukua yaa kiee.

Ndukua kie selu.

Na ndukua kie selu.

Nkuitsä nchunä.

Na nchunä.

Ndee kusa'ana tsa nu ndyika bi tsa nu na ndyika

Ndyika nu'u tyakui lo'o lu'ue.

Tatya nkuitsä na ndukua shikö.

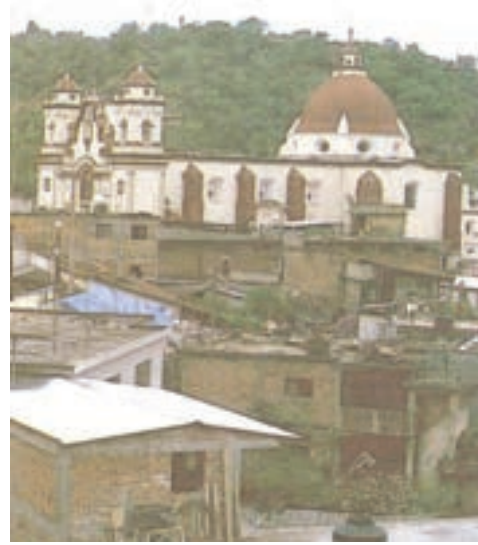
Tatya nkuitsä kuna'a ndyika ndyisuti itya.

Na tatya nyatë ndaku chaja.

Ntsu'u ndoo totyajo'o.

Ta ndya'ä suku'ie.

Ta ndya'ä ti Londa'a.

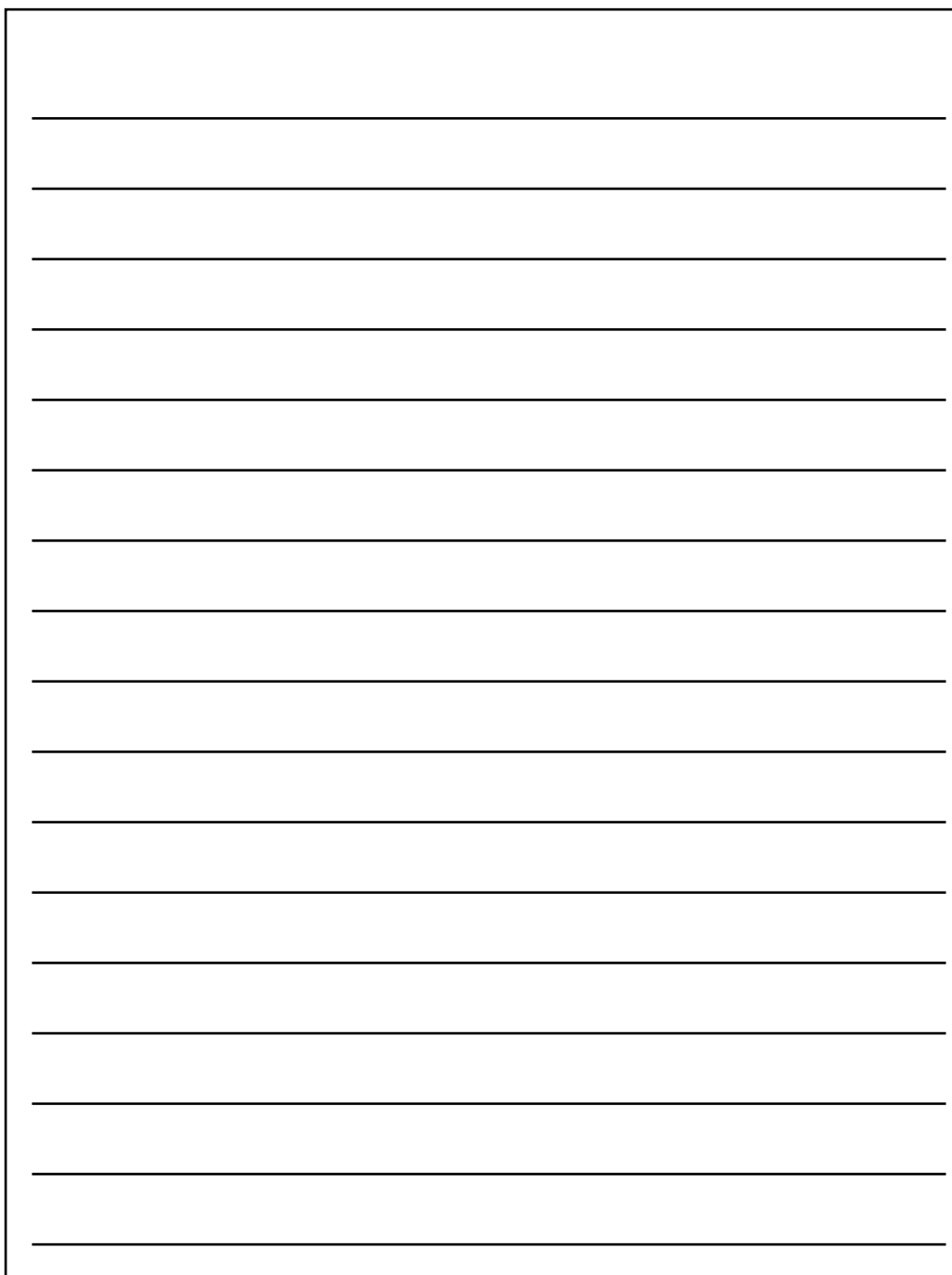
Nuja ta yaa ti Tseja'.

Kusä'äna nii itsa nu ngatsä'äna

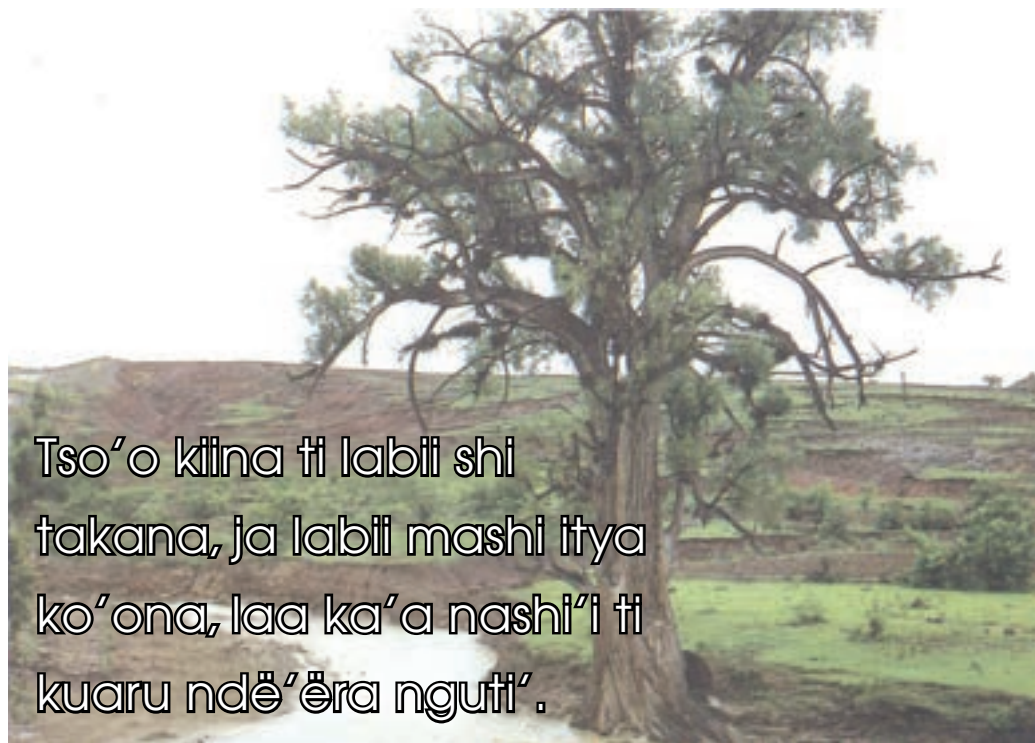
Laa ndyikuina lonu bilya chu'u ndoona,
ualaaru'.

A large rectangular box with a black border, containing 20 horizontal lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the box.

Shi labii, shi na labii.

Le tyukuälää lonu na
tokuentana shi taka na ja
ndyinyu' u tsela yuu

Tso' o kiina ti labii shi
takana, ja labii mashi itya
ko' ona, laa ka' a nashi' i ti
kuaru ndë' ëra nguti' .

Shi ncha'naü

Tatya sē'ë shi ncha'nä nyatë shi tyu'u
nyää ndetanö yaka tunü, le'e chukui laa na
tyaa kishë' kusu bi chukui laa ka'a tya'
kaja nu tyikala' jii' tsë layuu.

Chukui laa ka'a tya ndoti ki'ie'
choo ja tya' tyikala ndoo kiajo'o
bisa' taka sē'ë nä'ä jä'ä choo
ki'ie kuenta nä'ä laa yaka
tyikala' tunü ndoo tsëlayuu.

ndaa

Tyisö' ndaa ngata

ndoo

Lo'o ndoona nchaja ndoona.

ndyatë

ndetä'ä

ndekyekuä

ndesä'ä

ndesetë'ë jii

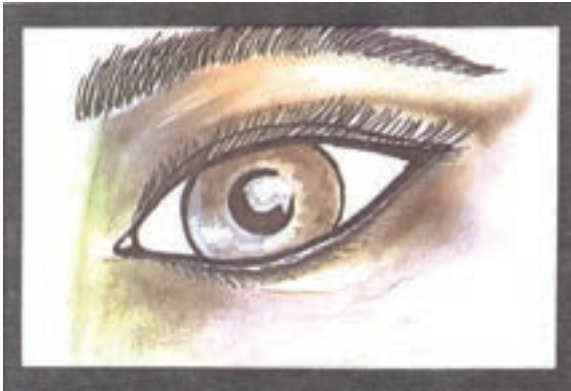

ndetyikua koo

ndoo

ndetä'ä

ndyatë

ndaa

Kusä'äna jnyä nu jnäna tatyä tsää

Tsää: Lunyishë

Nchatü'ü shi ndyatëë le'e, nchä'ä yää loo
ndöö le'e ndyotyukuää jii' juti nyä'ä,
la ta ngaa laa ni le'e ndakü chaja,
lee ndukuää kuejë kityi nu ndyä'äni'i
sukuela, le'e na kyeeri ndyisä'ä kikuä
sukuela, nu ndeletsä' nu tsana sukuela le'e
teluri ndyöö yää nchää le'e laja nu tya bilya
chatëya sukuela ndyijjä tsati'i, le'e
ndyiaa kuea nu chu'uya tsä'ä, la ta nga
kutsä'ä le'e ndyu'u ka'aya ndyijjaya
tsati'i le'e nchayu'u ka'aya tsati'i ka'a
le'e ndyu'u nu ta chaaya tsaka tsakaya
tya totyiia, le'e ndyichaaya nda ku
jlyaya, la ta yaku jlyaya nii le'e jnä
tsä'ä tsati'i le'e ndyotyukua kä'ä jii'
juti nyä'ä.

**Tyaa rikyeena ni'i tukui jnya
nga'nëna tsa tsää.**

Kusä'äna tiikyerina jnya nu jnäna tsa tsää tsa tsää

Tsää:_____

Kua'_____ ndetä'ä koo_____ ñajä_____

Ndee kusä'ä jlyaniï. _____

Itsa nu tsatu'ua ndenë

Ndyika tyijo' o jii' jo' o ndyika ka' a tyijo' o jii' kyajo' o
nuja ndyika ka' a jii' tajo' o nuja na ndyika ti jii' kuako' o.

Kyukua' ndutee yatsukua' nuja na ndutee ti yasu' kua
nuja le lakatila ti kyukua' kutëë ntsukua'.

Tsää kitsë tää le' e kakura kuatää
kuenta kakura kuatää le' e chakana nyate tää.

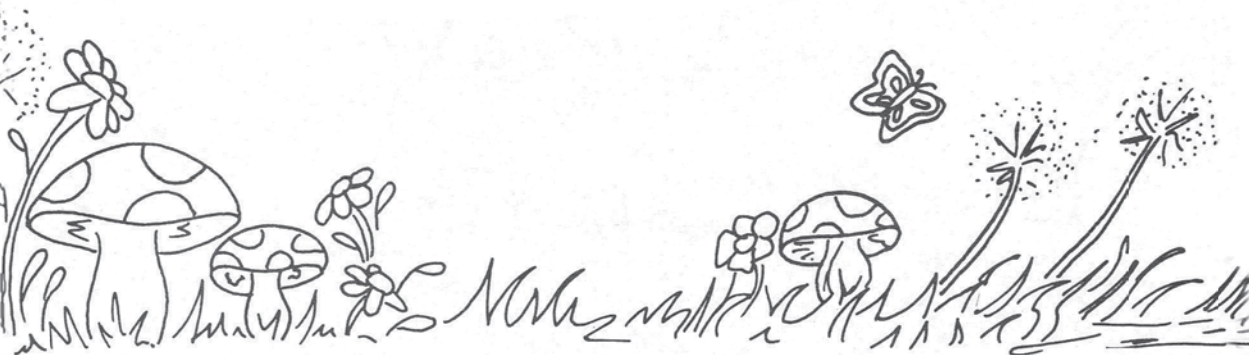

Tyityo sē'ë taka nyate ndyikui' tsa'nyä
laa ndiina: kitse' kuela, kyekuee, siu,
kiejlyu, sulya, kinī kuena, tsökya'a natë'
Tsö kia'a tsuu bi tyityö lasu'u ka'a nu tya'
taka shi ndyikuiü shi tsa'nä.

Jnä keta'ana nu ndeliji'

Kikui'näana tatyaa lashu'u nchi'iu
taka kitsëtyiina laa kiina: ntsatë
ngä kela'yaa kela nga'a kela'chinyä
ntsuëë bi ntsëë tyie'.

Lakii tsaana kiajo' o, tsaloona luti' nu
chaa ni'i. Labitsa le'e kityeena yaka
lo' o tsaana shikuä kii le'e chaa lyityina.

Taa yaa ji'i tya'ana lonu chaa lyitiina

Jnë keta'ana nu ndeliji'.

Tatya nyatë ndutëe kii linu chaa ni'i

La tyakuë nchaa tya tsokia'a natë' le'e

ndiji kii chaa ni'i Leera tsunä ja

nä'älaa ti kakuari.

Ki'yu kunä'änä tyotyukuana shi

chaa ni'i.

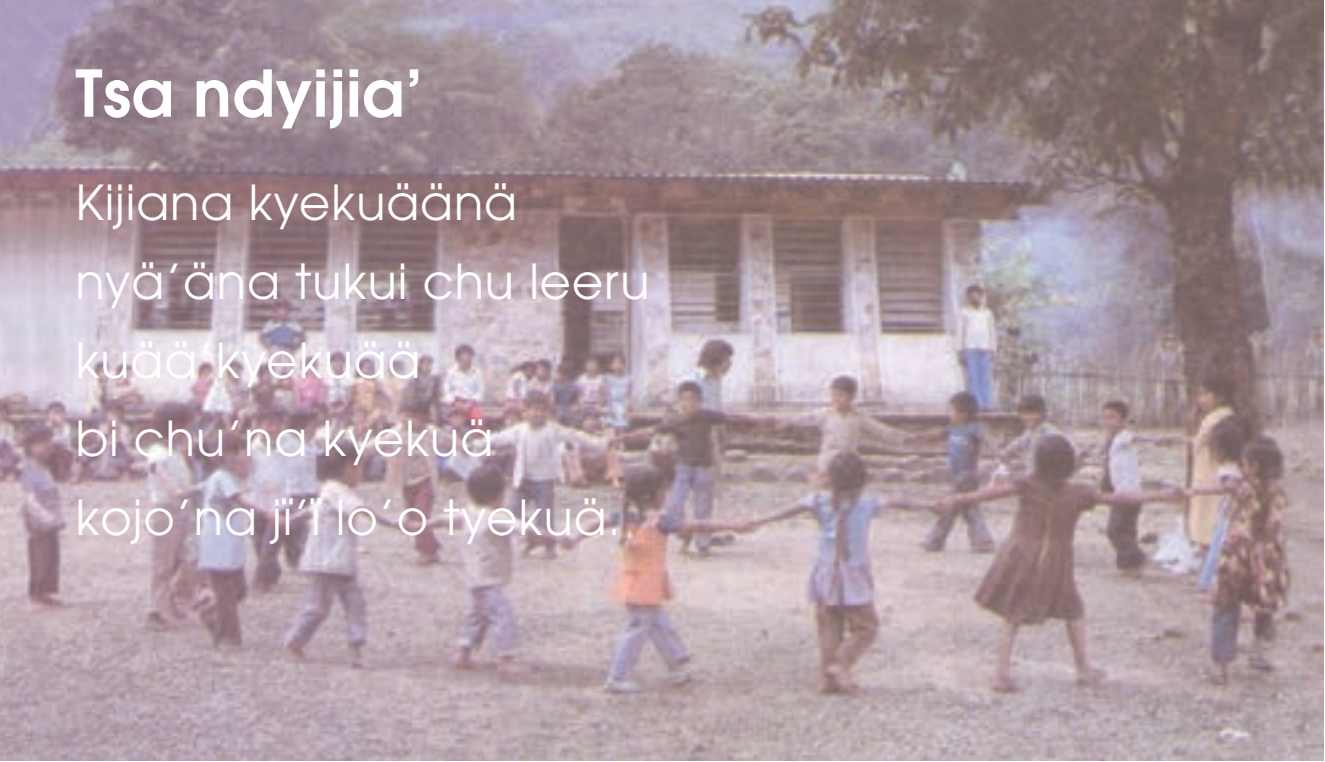

Jnyä nu jnäna tsa tsää tsa tsää

<p>Tsää lunishë ndyejnä sukuela lee ndyilyukua.</p>	<p>Marte ndyä'änä'ä ya lo'o jii sukuela.</p>
<p>Mierku jnä tsä'äna.</p>	<p>jueve ndyilyaya shi ntsu'u jnii.</p>
<p>viarne ndyu'uya ndulukua ya tatya natë tonë'ë sukuela.</p>	<p>Saoro ndyotyukuaya jii juti nyä'äya.</p>
<p>Tuminku ndyä'äjiaya natë tonë'ë sukuela.</p>	

Tsa ndyijia'

Kijiana kyekuäänä
nyä'äna tukui chu leeru
kuää'kyekuää
bi chu'na kyekuä
kojo'na jii' lo'o tyekuä.

Tsa tsää, Tsa Tsää

Lunnishë ndyä'ä kiaa kiee shëë.

Marte' ndyitsu kuete'.

Mierk ndetää jii' kyeku.

Jueve' ngula ni uee.

Biarne ndujnyä kuejë.

Saoro ndyisha'a lo ndyishi'a toro.

Tuminku kalyo'o lo'o ni Minku.

Jlyu

shia

Tyikuë

shia kueku'

tää

ngubi'i

sëë

lati

Shitsa nyatë

Cho ki'yuri kii

Tukui bilya nyä'ä
nii la nī shiku
García.

Nyatë ndetsu nkitya,

Lakua sha.

**Ndee kusä'äna tiikierina
shaa ka'a nu ndyoti'na**

4

Kitsë tsa'jnyä

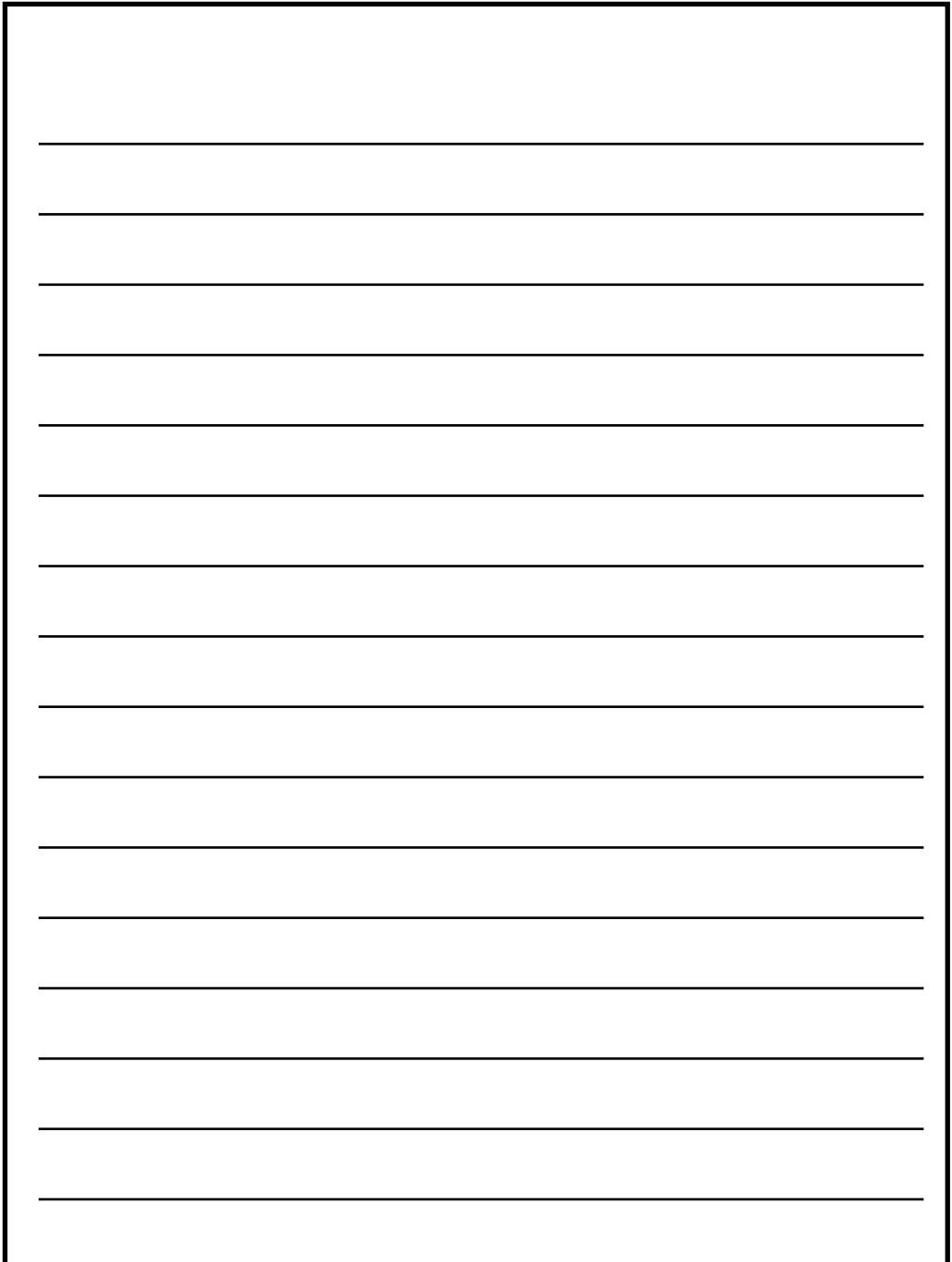
**Kitsë kusu kuityi'ya, ketu ngula,
kelojo'o**

Ketu ngula

Ketu Ngula, nää shi ndyä'ä nyatë ndunanäü tsa tso'ö, ja bii' ti nu lakati shi ndyä'ä nyatë ndyikui lo'ö kia'a kyeku le'e ndyiji tsa tso'ö jii, bii ndunanaü, uata, kuaya, lyitiü, laa ka'a ndunanaü tatya laa kataka jiiü nchati'ü, bisa' ndyä'äü lonu ndetukua ñajä kukui, lee ndyä'ä ka'aü koo kiee, ja lui laa koo tso'ö nu kunananä tsa tso'ö jii tsëlayuu.

Kunitsana jii nyatë kusu shi
takana, le'e kusä'ä lyalaa ngaa
ngutatëë kia'a kyeku shi takana lo'o
kusu jii'ina.

A large rectangular box with a black border, containing 20 horizontal lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the box.

Kiee la'a

Ndaa nyatë tsa', ja shi naa kiee la'a,
bii' nykyu'u tsaka kuena, nu ndaku jii'
nyatë nu ndyejëtee bii' ngaa.

Shi nkyää nyatë tsa'jnyä

jñi totyajo' o laana ti
nyatë tsa'jnyä.

Lonu nkyo'yala totyajo' o
le'e ngutu'ujnä nyatë
shi taka.

Yakatakaü ndoo kijaço' o
kuää shi na'a ndya itya.

Le'e bii' nkyaa
kitsë tyiiü shi nä' ä
ndya itya jii' i totyajo' o

Jnë keta'ana shi ndeliji'

Nu jnë tiirikyena

lyaa

Ndyu'uchää tsu tela,
ndu'u kitsä itsö
ndaku kuetu bi
kichi jni'i, tukui
bii'.

(lyaa)

Tso'o nyä'ä sate',
lonu ndyükuu' ndoo
kiee yalate' nuja leeru
tso'o nyä'ä jii'
lonu ndetukua ndoo kiee
tyishi, ja jnya bii'
ntsu'u ti jnu'u nu laa
kuilyushi, kuenta nchu'u
ndoo kiee tyishi.

kuilyushi

tyitya

ntsukua'.
Nü'ü laa nu lu'u jii'ina,
nu'u laa nu lu'u jii' kuua
ja jo'o ntsukua laa nü'ü
kuenta nda nu lu'u jii'ya.

Ta'a kitsë

Lonu ndyika ta'a kitsë tatya nyatë nchaa lonu ndyaa tsää nu kaka ta'a jii' jo'o ndu'ukoloo.

Tsunä tsaa ndyika ta'a, tsää koloo nchaa' Tyinkinyä', la ndyikua tsää le'e leeru kena'ä nyatë ndyichää ja tsää bii ndyyikuaü uata laa ka'a tsu tela nchaki toro jaa' lo'o yatyikuë.

Laa ka'a kenä'ä nyatë shä kitsë ndyä'ä yujui' tatya laa taka jii' laa ndiina: chaja ngä, jlya tso'o, jaa', bi laa ka'a kena'ä chu ndyijia ndyä'ä ja tsuna tsää ka'a nchu'uü ndyijiaü, ndyöö ka'a yaka tää seu nu ncho sukua chu kuitsaa ndyi tyikiee bi nu chu ndyika kana ndyasukua la kuää jnë kanäyu laa ndakui ndoo.

Tyaarikieena lyalaa ngaa ta'a kitsë

Akua ngaa ta'a.

Tukui ta'a ngaa.

Uala ngaa ta'a.

Lyakua ngaa ta'a

Tukui tyaa nyatë ndyä'ä ta'a.

Tula tyaa jnäü lonu ndyika ta'a.

Kia'a tii

Kia'a tii nää kitsë tyiina
kitsë ntsu'u nu tii jii'ina
bi tya'nä ndyi jii'ina
tatyana lo'o nyatë kitsëtyiina.

Kitsëtyiina laa nü'ü,
nü'ü ndaa shi sä'äna,
nu'u ndyichä nu'u ndyikoo
tatyana laa nu taka jii'ina.

Kuela kia'

Tatya lonu ndyika ta'a ndula kuela
kia'. Nu jnë kuitsä shi nchaka
ta'a kitsëtyiina, lo'o jii senë kuati,
chukui laa nchaa tsää laa nchaa
jii ndula ka'aü.

Ja ndyitsä'ä jii ndulaü tsakaa kuea
laja ñajä.

Kuela ndula jii kuitsaa lonu ndechä
choo nu nde'ie tyikala ndoo tselayuu,
bisa' ndula kuela nu jnë kuitsaa
lonu ndyika ta'a jii'jo'o ndukua ndoo
tsëlayuu.

Kuela ngata'

Lonu ndyika ta'a ndula kuela ngata' ndyu'u late' nga'a, taka ka'a nu ndyu'u late' ngata, nchu'u sukua' ndoo le'e ndula lo'o jii senë kuati.

Shi nchaka ta'a ndyioo kuna'ä nu ndusä'ä chaja'. Le'e ndyä'ä kuela ngata nu nchula ndutukua yaka jii'ichu ntsä'ä së'ë bisa' kuitsaa ndyika lonu ndula kuela ngata ja ndaa kui'ya jii' chu ndyä'ä ta'a.

Kusää Iyakua ndula kuela kikuä

Ta'a kitsë.

Ta'a koo kiee.

Ta'a ngula jo'o.

Ta'a santu

**Ndee kujnyänä kuinyakuë
jii tsaka tsaka ta'a nu ndyika
kitsë tyiina**

**Nde kusä'änä tatyä tsää lo'o koo nu ndyika
ta'a nu ntsä'ä ndoo kuinyakuë**

Kuela kityë kuela palinchë
lonu ndula kia, ndyukuakie kitë
le'e ndiji kuena uata tyityëë.

Kuela kikuä kuela kia'
bi nashi'i ti kikuä laa kia'
bi na ndyika shia'ti kia'
lonu ndulakia'.

Ndee kusä'äna tsa' kuitsaa jii' kuela

Tsäni tyejnäna jnë
jlyuna jii'ï jo' o nde, ndii
la'a na kuaru' jnerina
le'e tyu'u tso'ona
tsaloo tyaa ta'a nde.

Kuela nchulakia
laa ncha jii'ï.

Kuela ndesetë'ë laa
cha jii nu nchula
ni misu.

**Ndee kujnyanä kuinyakuë
ndulakiaü laa
tsaka tsaka jii jii'ii kuela kityë**

Nga'në tsa'a ndoo kityi, le'e kusa'a laa ntsä'ä ndoo

Lo' o jlyekua
ndyinyä kela.

Lonu ndyika ta'a
ndaaü chajlya.

Kyunüjlya nchu'u
ndoo ti'i kue'.

---

sëë jle' kunä'ä
tsa'jnyä.

Kusä'ä laa ndu'u ndoo kuinyäkuë ndee

kela

Cho': Kusee Juare.

Nkyatyanää jii' bi na nkyajää jii', ti chääna
ta'a nchati' naa, ketsa jia ti na chaa. Le'e
na ketää jii'.

Juaa Mende'.

**Kusä'äna ndee tii kie rina lyalaa nchaa
kityi kujnyäna**

Tsää. _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Jlyanii. _____

12 ndetä'ä koo kiee 1994

Se'yu: Tyuu.

Ndyikuüi tsatukua tu'ua jii'i, ndo
kityi ndee ja na nganä'ä jii'i
yukui', laa ndetaa ri kiëë ti jnë tsa
tso'o taa totyi kaka ta'a jii'ya
nchati'ya.

La tumingu ñanä'ä ka'aya jii'i ti'
ndeshushiiri le'e nyä'äna ti shi jnë
tsa tso'o.

Tsaloori ndyikuüi jii'i la tsalyaa
kaa.

Kusee jlau

Tso kia'a tsuu

Kusa'anä tii kierina nii tsaka ka'a kityi

Shi ngutatë'ë nyatë tsa'jnyä

Ndaa nyatë kusu itsa, ja lonu nkyoyala tyajo' o luyi le' e nkuetsa ndyosë jii' i ni ree nu tokuenta ni kitsë tyiini, le' e teluri ngaloo jnyani nu tyu' uü shi ntsu' ü ja cho' yala tyajo' o kitsëtyiina nakuë jii' iü le' e ngutyejna nchosä' äü tya kiajo' o kuää, bi laa ngaa ngatyijiu ti nyatë shi ngataka ngaa.

Tyaarikiena tukui tsa ndyikui ndo kityi shi ta nga'ne tsä'äna

Lya ndyejnä:

Lya ndyaa.

Lonu ndyikua jo'o le'e
ndyika tyijo'u jii
nkuitsä lonu ntsu'u
tyikye' kuää shii
jii.

Ti kuua'ana ntsukua'
ja tyaa jlyä'ue
ntsukua' jii'ina.

Chukula ndenanä
choo itsö kyeku
nga'yu.

Na kusu'u jneena jii
kuena taa ja naloo
cha makö ndoo
jneëna.

Lyalaa ndyijniina

Kikuinä itsa nu ndetsa lyalaa ngaa, lyalaa nī'i, bi lyalaa kaka

Sa'ne

nga kuenë nää.

Laka

ngutukua ta'aya.

nīi

tšaana sukuela.

Lakii

tšaana lo'o jutina kiajo'o.

La tsa

ñajä tšaana Londa'a.

**Kusä'äna lo'o itsa' nu ta ndu'u ndoo
kityi ndee. nu ndyikui jī'ina tsa nu
ta ngaa, tsa nu nchaka, tsa nu
kaka, tsa nu ti' nijiä tsu ndoo**

Sa'ne _____
_____

Laka _____
_____

Nii _____
_____

Lakii _____
_____

La bitsa _____
_____

La bi'yu _____
_____

Nchala kuea'

Ndee nchala' kuea' nyate ndee jii' tsaka
chu kitsa, ja na ndyoti'na uala ngujui
kitsayu bisa tenë yu ketsa' tulaa tsea nde'në
jii'iyu, bi tsalya ta nkyaja tsa tukui
kitsa nde'në jii'iyu le'e chaki yanä
shi ngujui kitsayu le'e chukui laa
cha kayu lo'o shikitsayu.

Tyijo'o

Ndee nijiä, ndee ndoo, ndee nijiä
shi ndukua, nijianänä jii nu
tsa tso'o ja nu'u laa kiso'na
tselayuu, bisa nijiä ndyikuii jii
lo'o kia'a kieku, jii kiajo'o jii
tokela', kunasë jlya, kunasë tyikie
na kulaayaa jiiina lo'o nyatë
lo'o nkuitsa, tatya nyatë taka
ndoo tselayuu.

Kilyoona tatya tsa nu na ndyi'ie
kuëëna le'e tsajlyu jni minina jii'
lo'o tya'a nde'në tsä'äna

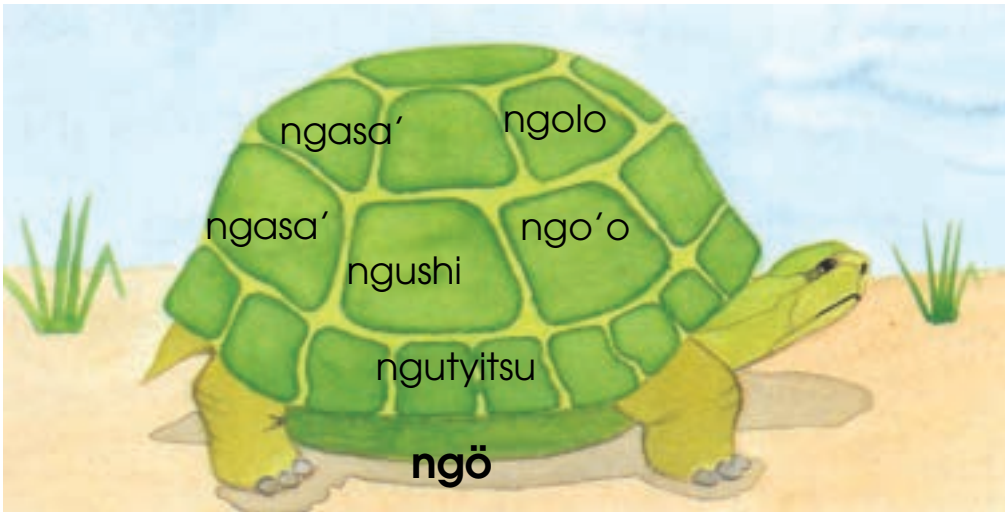

Ngajnyä kuinyakuë nchi'u nu ta ntsä'ä jlyaniï itsö na ngöö.

--	--	--

Ngajnyä kuinyakuë tatya nya'në nu ta ntsä'ä itsö na ngö.

--	--	--

Ndatya chu'u ngö.

Ngushi ndyika sukua.

Le tyisö ti'i ngasa'.

Tyishi ndaku ngutyitsu.

Nngunü' ndaku lati' kela.

Kenä'ä ngo'o taka Su'ue.

Tyisö' ndaku chaja kuu ngolo'.

Kitsë Tsa'jnyä

Le jlyu ti kitsë tsa'jnyä, ja kenä'ä kitsë ndyikui kuenta jji'i, ja ti nchaana tya tsekuää ja tsaka nu nchaari tsaloo ndyaa la kakua totyajo'o, tatya bii' taka nyatë ndyikui tsa'jnyä, bi lyikui'ri tya'a tsa'jnyää laaü, tsanta nu ndyitsä'ä tsakunü laa ndyikui'ü.

Jnë tsä'äna tsa nu ndyikuí kakua, tyjiu'

Ndekua nchaka
ta'a.

Labii' nchaka
ta'a.

Tyjiu' kitsë
Londa'a.

Kakua tsö kia'a
tsuu.

Lo'o nu itsa' ntsä'ä ndee kusä'äna
shaa ka'a tsa' tii kierana.

Ndekua _____

_____

Labii' _____

_____

Tyijiu' _____

_____

Kakua _____

_____

kichi'
k'chi'
k'chi'

laka'
l'ka'
l'ka
l'ka

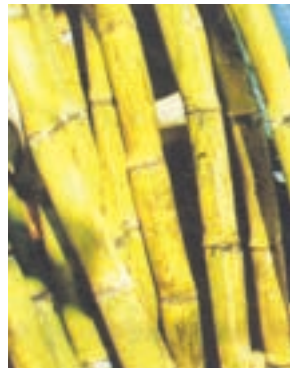
kuee kela
tyita
taa
kuee'

ngutyitsu
tichu'
chu'
cho'

ngunü'
kunü
kunö
k'nu

lyijia
lyijia
ljia
ljia

ngasa'
ngasa'
itsa'
ngasa'

yaka
ika
j'ka
ika

Jnyä jlya'ue

Tatyaa kitsë tsa'jnyä nchu'u
jnyä jlya'ue le'e jlya ndyu'usukua
jnya nu nisu'u jji' kitsë.

Shi ndyu'u tyakuë, shi nchaka tukuiiru'
jnyä bii ndyika jnyä jlya'ue, ja bii
ndii kenä'ä shilee jji' nyatë'.

Bisa' lee ndu'ukuloo ti jnyä jlya'ue
kuenta nyatë kena'a ndaayaa le'e
ndyu'usukua, bi nashi'i ru tu jnyä
jji' kuanyä'ä nyatë'ri ndyika ja le'
lyikui jnyä jji' kitsë.

Nkuitsä ndetukua jnii

Tatya nkuitsa ndaayaa lonu ndeyu' u
nguti jnii, sukuela, ja tya
bii nchaka tsä' äü nu tyotyukua
tya' aü jii' tya' a takaü lonu kijniüü
bi lee ndu' u kuloo nu tya' shi chu' una
sukuela bii' katsä' äna tatya lashu' u
laa ndetä' ä jii' kitsëtyiina.

Laa ka' a ü nkuitsä kunä' ä
ndyotyukuaü, ndutëëü itya nu chukua'
jii' yuu shi ndeyu' u jnii nu
ndetukua nkuitsä.

Kuentu jii' ngunu' kuebi'

Tsalya tyi' tsë ngutakä' nyatë ja nkueyu' u kuebi' lonyääü, ja nu nijji kuea le' kena' a ngunü nkueyu' u laja kela ja nkuityaa la söö yaku, ja ti' lonü ndeyu' u loshë ja jnyä' ä ndulaja tsalya ndeyu' u shi nde' ë kishë' .

Bi na tukui chu nkuati' lyakua ngaa ti laa' bi ja nashi' irutu' ndotu' ua ngutää nyatë laa ja nga kueari shi nkueyu' u na kuebi' bii' . Nu ja nkuitya tsajnyä' ä kela shi nkueyu' u bii' .

Kusä'ä tiikierina lyalaa ndyejnä kuentu jii' ngunü kuebi' bii'

Lyalaa ndyejnä: _____

Tulaa jne na gunü bii. _____

Tulaa nakuë na kuentuu. _____

A tya' nkyanütu'u kela shi nkueyu'u na
ngunü bii'. _____

Sate' nyate' tsa'jnyä

Tso' o laa sate' kuna' a tsa' jnya
kena' ä shintya ndabi ndyisä' ä
jii', laa ka' a tyashikö kenä' ä ndyi' cha'
ndyöö jii' ja nuëë ndaa shii ndoo.

Laa ka' a sate' ki' yu tso' olaa ja
lyikui' late' jüü jlya ndyika, lyikui
late' tyikala' bisa' tso' o ndyu' u
na tyikie' ndyii nyatë jii'.

Lo laa nchaa sate' nyatë tsa'jnyä

Koloo ndiji late' le'e ndya'aü shi
taka nu ndushu'u jii'i, le'e ndulo'o kueda'
lyalaa chaa, lee ndushu'uü jii'i laa
chaa nchati'ü, bi le' chukui laa ka'a
lonu chaa sate' chu ki'yu, ja koloo
ndiji' tanë le'e ndyu'u kueda' le'e
ndyishu'u laa chaa jii'ü nchati'ü.

Ndee kujnyänä kuinyakuë lyalaa nchaa late', tulaa jneü kuloo

Kunä'ä

Kuna'a tso'olaa, kunä'ä
lee ti', kunä'ä ndabi' sate'
nu ndyu'u lonu ta chaka
jute', ja ti nu'u chaa tee
jii' lonu ndabi' sate'
nikuë jii' niii' jute'.

Kusa'a tso'ona laa ntsä'ä
ndoo kuinyokuë, ndoo
leta' nu ndu'u ndoo kityi
ndee.

Kusä'äkatina shi tya' ndeliji

lyisu

lyisu'

Kuenä ndaku _____.

söö

saa'

Lee nchakï _____ yaka.

lusu'

lusu'

Kenä'ä _____ ndyisha'alo'o jii' nyatë.

sukuä

sukua

_____ ndaku saa.

Kusä'änä tsaka ka'a itsa jii' tsaka tsaka kuinyakuë ndu'u ndoo kityi ndee

kuää ndyakui saa.

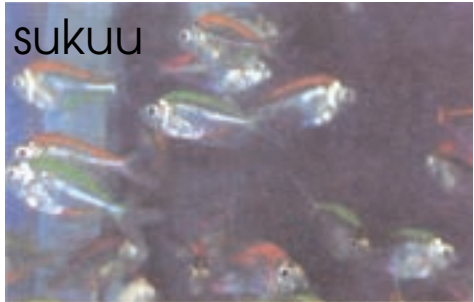

Ndotya nchu'u
sukuu.

Kenä'ä senë ntsu'u
ndotyä.

Ngatë tyikiee lusu'.

Tsa' nu nduyitsa'na lo'o itsa' nu na ndunitsa

Kua' lakua ñajä ta ngaa lonu ngaa kui'nyä

Kena'ä së'ë shi ta taka shi kitsë tyiina.

Lakua ndukuä ndyä'ä jlya ndyaa londa'a.

Tatya tsää ndyä'ä ndyä'äjlya kitsë tyiinä

Lakua tsää ndyaana Londa'a.

Tsa tsääri ndyaana Londa'a.

**Jnë tsä'äna tatyä lashu'u laa
kuniťsanä chukui lolaa nťsa'ä ndo
kuinyäkuëua.**

Tukui,	tukuichu,	tulaa,	akua',
uala,	tukuilo'ö	lyakua,	
lakua,	Tukuinu		

Kusa'äna niitsaka tsakana lyalaa kuniitsa'na

Lokela ntsu'ujnyä.

A tokela nde'në jnyä.

Nchaa Londa'a.

Nii nchaa jutii Londa'a.

Ta ndyä'änaa sukuela'.

Ta ndyikää ndoo kityi.

Kilyityu' nkuitsä kuenë

Lonu ndyikataka tsaka nkuitsä
ndoo yukua ndutukuaü lyityi nchu'u
nane' shika' kukui, le'e chukui
laa na tyu'u ketsu' ndoo lonu
kijnii.

Bi ndotukuaü jii' ndoyukua le'e
chukui laa tso'o kijnii', le tya'a
ti laa nchatää tsaka yajni, shi tyikala'
ndyöö le'e tso'o ndyijnii.

Itsa' kuitsaa

Kuityi' yaku lyityi
bisa' kataka ka'a tsaka kuityi'.

Ndoo yukua' ngatokachi'ü lyityi
le'e chukui laa tso'o kijniï kieelyityi'.

Bisa' lonu ngataka kuityi'
tsajlyu lo'o lyityiyu ngatokachi'ü
kilyityu'u.

**Kusä'äna tsaka ka'a itsa kuitsaa
tiikyerina**

---

kusä'äna laa ndaarikieena lo'o nu itsa ndu'u itsö nī'ī ndu'u ndoo kuinyakuëë

Tela ndyä'ä
kuentsakä.

Tyitsa ndoo
kitse' tee.

Kitse ndyika
jüü kesu.

Kuitsu' ndyilyoo
ntsukua'.

Tyisö' kuetsa ndaa.

**Jnë keta'ana shi ndu'u
letaa lo'o itsa' nu ndu'u tsu
kuää kishikäna tukuinu tso'o
ndenë le'e keta'a laa nikuëna
nchati'na**

kitse

kitsë

Lo'ó jüü _____ nchaa kesu.

La _____ ndukua chulya'jnyä.

kitse

kitse'

kenää _____ ndë'ë tyakuë'.

Tiji _____ j'i' choo' tso'ó.

kitsa

kitsä

Lo'ó reta _____ ndyika kuityi j'i' kuayu.

Ndyika _____ nkuitsä ti na tyaja.

Tyitsa

Tyitsää

Tso'ó ndushu'u majtyi lonu _____ .

Tyikie' ndyika shikuä lonü _____

Kikuina jlyanii nya'në kishë'

Jnya'në kishë'

Taka tyityö la shu'u nya'në' kishë'
laa ndiina; kuisee', kuitsu'
kueta', kuinyää, kuichi',
kuichijo'o laa ka'a taka
kuenä, kuachi', bi loo taka
ka'a tyityo lasu'u nya'në kishë
kia'a kyeku jii'inä.

**Kusä'ä ka'ana tyii kierina tsa
lashu'u ka'a jlyanii nya'në nu na
ngusä'ä tsu kuää**

Kui'nyä

Ndaa nyatë tsa ja sa'në nga kui'nyä
niji kuea' le' tyitsë ngutakä' nyatë.
ja nkuitya nu kakuü, nkuitya ti ntsukua
nalaa uala ku'yaü mashi taka ti jnë.
Ngutyaa kuea' nu itya nu nchutë kichi
ji'i chu tya taka ntsukuara ji'i
ndyi'io ü, le'e tya' ndyika kana
nchaa tsää ji'i nyatë.

Taka ka'a nyatë ndaku köö söö yango'ora
le'e tya' nga lu'uü.

Kikuina laa ndyikui'na lonu nduloojnyana

Yaa ni'i jnya le'e kaja jne.

Jne tsatso'o tyotyukua jia'
lonu chaa lyityii.

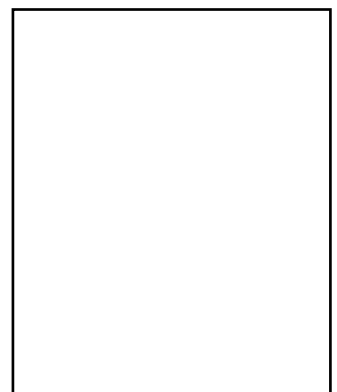
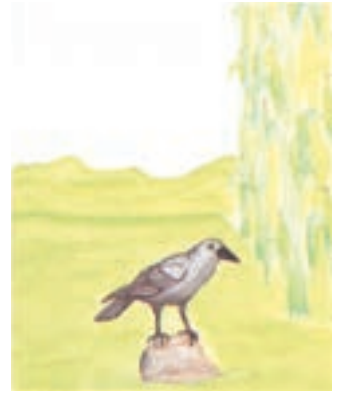
Yaa cho' tyotyukua ji'i se'yu chaa
lyityini.

Nga'ne tsatso'o tsaa kia'a kitye nu
chaki lonu chaa lyityina.

Ngala'a kitye nu sa'a shii.

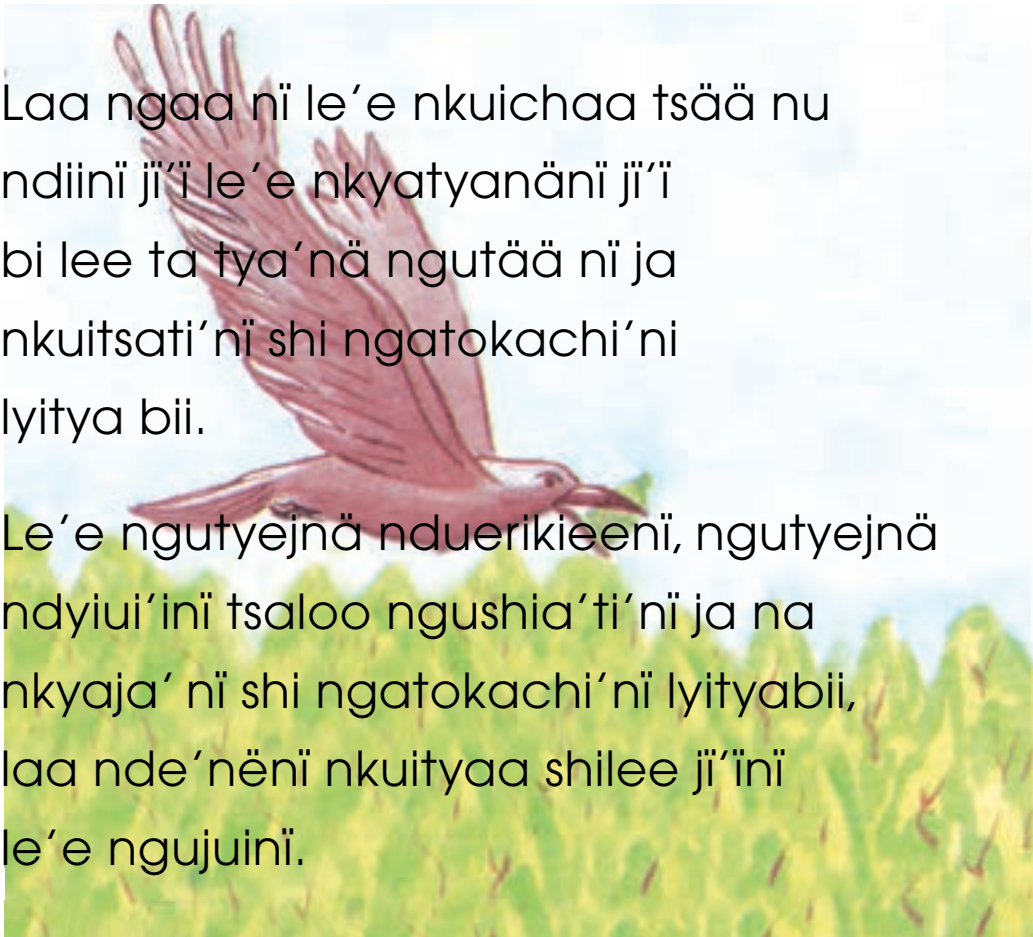

Ni kyaka'

Tsalya ni kyaka' ndetyanani nu kakuni ndoo kiajo'o kuaa, le'e nkyaja ndooni shi ndu'u kela ndu'u lyita jii, nu kakuni nchati'ni, le'e nkuesä'ani Lokela le'e ngutyejnä ndusuuni lyitya nu kakuni, la ta ngasuuni jnä lyitya bii le'e nchaa ni ka'anitya kiajo'o shi takani, le'e ngatokachi'ni jii, le'e kilyoni sukua bii lonu nä'ä laa nu kakuni.

Laa ngaa ni le'e nkuichaa tsää nu ndiini jii le'e nkyatyanani jii bi lee ta tya'na ngutää ni ja nkuitsati'ni shi ngatokachi'ni lyitya bii.

Le'e ngutyejnä nduerikieeni, ngutyejnä ndyui'ini tsaloo ngushia'ti'ni ja na nkyaja'ni shi ngatokachi'ni lyityabii, laa nde'neni nkuityaa shilee jii'ini le'e ngujuini.

Tsa'jnyä

Le ndu' u kuloo tsa'jnya jii'ina ja
nuä jnë nu na tyukuä ndii jii'
tyä'ä lonu nchotë'ëna ualaaru tula
nchaka, bisa' lonu nchaa tyä'äna tso'o
ndiina ti le' lyikui shitsana
nchakui'na lo'o tya'a takana, tsabii
bisa' ndu' u kuloo tsa'jnyä jii'ina.

Tsa shi ntsu'u nu ndusu'u jii'ina

Chu ndyu'usukua tsa' nu nchakui'yu le tyikuë lutseyu.

Na kutusu' jia naloo na kaka tyakuü.

Tyi'a tyi'ari tsaa kuinyäa loo kya'nëyuu.

Kikuina le'e jnë keta'ana laa nïkuëna kiina laa nchakui na nkuitsa nu ndu'u ndoo kityii

Lylkaira kii' kakura
ñajä ndee, ja na'ä'ä
choo ki'ie kuenta...

Nuja tso'o tsa'ni
ja ta ndyika ndyä'äna
nanë' ndyä'ä jlya mashi.

Bi tulaa jnë na
lonu nä'ä koja nu
kakuna.

Ja le' la lui'
le'e kakuna tyakuë
lo'o shii ja nuä
ndeyaja' lo'o jnë
jji' yaka nu...

kua' lakua
najä ta ntsu'u
sukuela'...

ja ti ta ngaa
ti tsa 8 ñajäri.

Bi lyakua na
ndyika tsä'ä
a lee kutsaa.

Cho na kutsaa
tsanta nu lyikui tsalya
ndyikui mastru sukuela
bisa na...

a katsä'ä na ti
tsa'jnya kikülü jï'ina.

laa ka' ja
shitsa'na...

Ta'a kitsë

Tatyauä jñëüä tsa'tso' o
chääuä tyukuana ta'a,
ki'yu kunä'äuä, na kulaa
yaauä jii'ina.

Majmä ta'a kitsë

**Ndee kusa'ä ka'a nu'u tii kieri tsa
lashu'u ka'a laa ndetsa'ü tukuiiru
jnyä ntsu'u**

Kuiyu

Kijiana kuiyu, chu kekula'
kuiyu jii' bi chanu tē'ē
nī lo' o kutanū yu kuiyu jii'iyu
le'e kichä chu ta ntsä'ä nchaka
le'e kichä laari tsaloo tsalo' o jii'
tyijiu' le'e kisetē'ē ka'ana, le'e
lakichääna le'e kutajana jnu kuiyu
nu cha nü sa'ä la tsantiyara.

Kijiana kueta' nchaku kuetu.

kusä'äna tsa' nu kijiani'ina

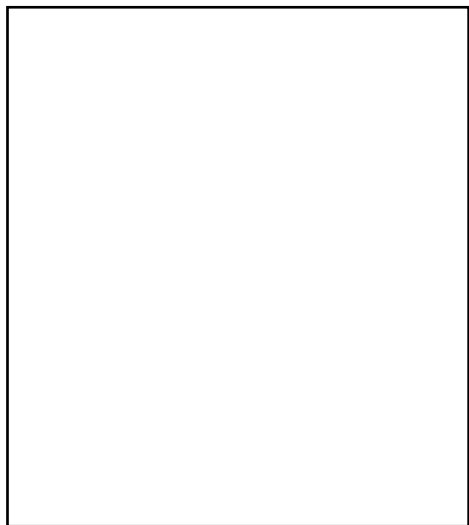

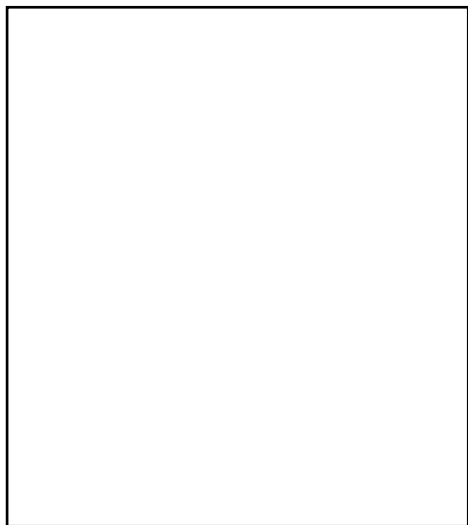

Ndee kusä'äna tatya jlyanii laa nu ndyijiani'inä

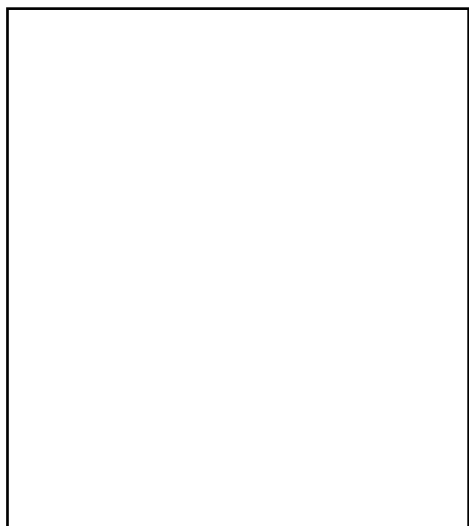

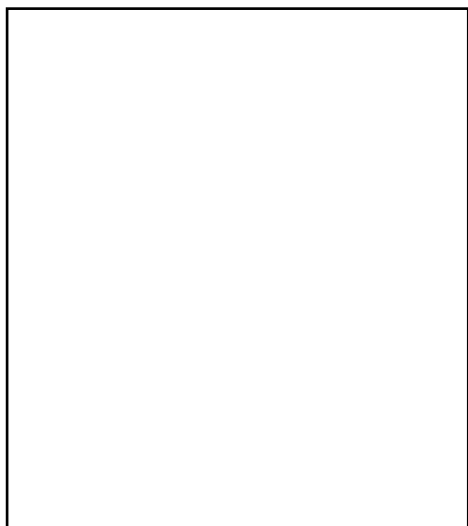

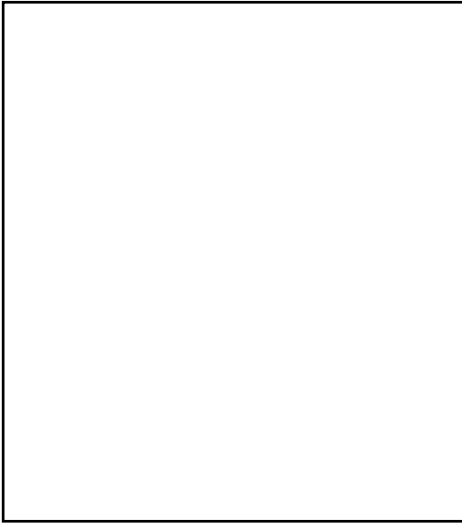

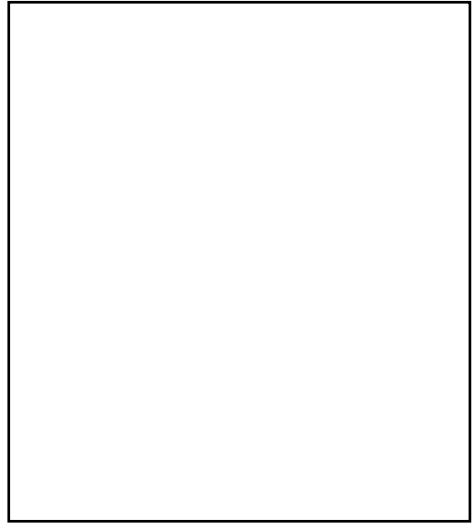

le'e kujnyä kuinyäkuë jï'i.

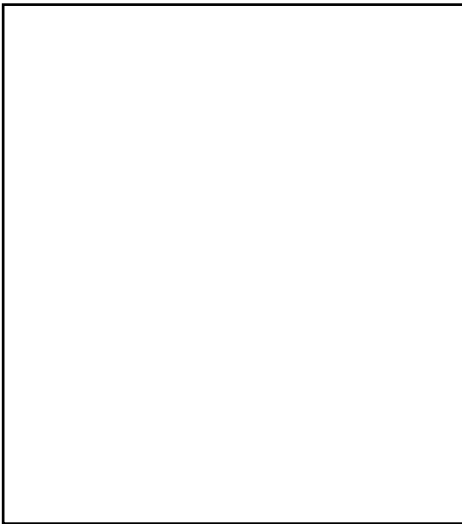

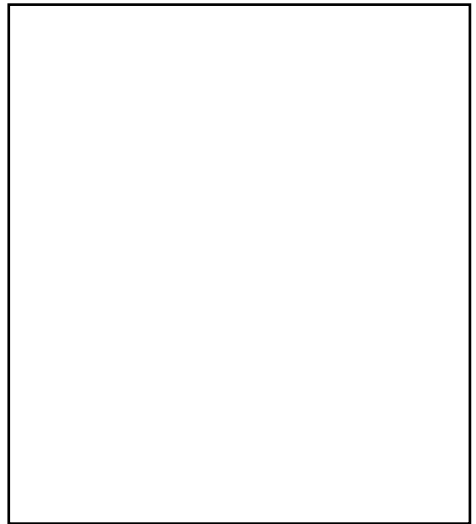

Ta'a santu

Tatya lonu ndekicha koo santu tatya
nyatë ndyejnä, ndyikui' ti'ü, ja ti
na jnë kakaü, ja ndyanyashë chu
ñaa bii ti kichää yu bi na kaja nu
kakuyu.

Bisa' tatya nyatë jnë tyikä lo' o kuenätaa,
lo' o laka' shalo', ndujnyaü; chaja kuu, ti' i
ngolo ti' i kue', kantu uata, ndusonë' ë ka' aü,
köö kishë', köö tyishi', ntsëë', lyijia, chajlya,
lonu ndyijï' i jï' i nkuitsä na ndyukua lakui bi
lonu ndyijï' i jï' i nyatë kusü' lee ndosonë' ëü
keta, lukui, tatya laa ndaküü lonu ngaa
lu' uü ndoo tsëlayuu.

Tatya laa nchonë'ë Ionu ndyika santu

ntsëë chinyä

chaja kuu

ntsëë kilyityu

köö tyisi

lyijia

chajlya

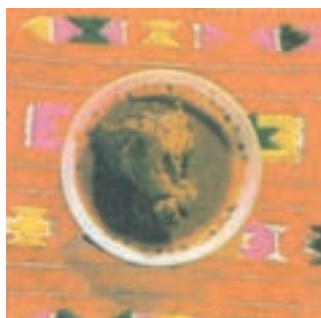
kuenä taa

ngo'ö

ngutyitsu

Ti'i kuetu

chukula

chaja'

Tsa kuitsa jii chojo'o

Ta nkuichaa santu
ta ndechää chojo'o
kuenta jii'naloo
chaa lo'o tya lojo'o.

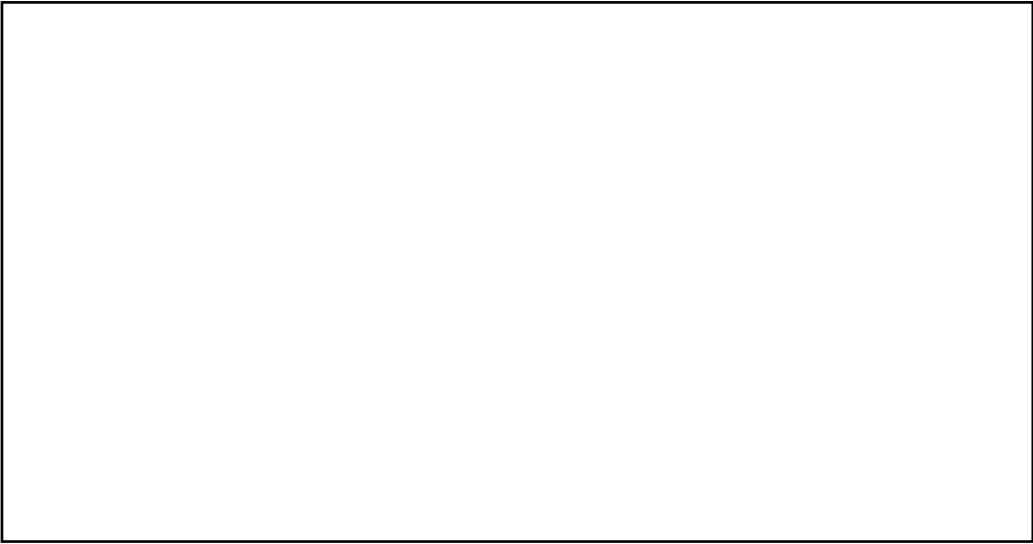
Ta ndekichää chojo'o
ndeetä'ä lo'o shii joko
ndetyanä jii' ti sä'ä
sondoo.

Ta nkuitya santu ta chaa
chojo'o, to'kuenta jii'
naloo tyukuatsö
tatya su'ua chu ta
nkyaka' chojo'o.

**Kujnyäna tsaka ki'nya lo'o kuenätaa
laa ndyika santu, lee kujnyänä
tatya laa ndyisonë'ë jii**

**Kusä'änä tatya laa nchonë'ë ndoo
ki'nyä santu.**

Santu

Lonu ndyika santu:

Kuloo ndyichää tatya chu nkyanö tyakuë,
la tsaka ka'a tsää le'e ñää tatya
nkuitsä nu na ngutyotya. Le'e la
tsaka tsää ka'a le'e ndyichää tatya
nkuitsä nu ta ngutyotya ngaa.
La nchunä tsää le'e ñää tatya nyatë'
kusu nu ta ngujui, bi ndaa nyatë kusu
tsa ja ti na jñë kakana ja ndekutsë
jii'ina na ndaa k yatëna ti na kototsanä
mashi lyalaari.

Nyatë' tsa'jnyä laana

Tatyana laana nyatë tsa'jnyä
bisa' msahi ta ngujui nyatë
jii'inä tya' jnë jlyunä jii'ü mashi
nä'ä lu'uü ja tya ñääü ndyukuaü
lo'ona tsa ñajä tsa ñajä.

Taka lya mashi tsa' lokya'a
nuja talaa ndyu'usukua laa ndetarikiena
lonu ndekichaa ti santu, ja nyatë'
tsa'jnya laana bisa' jlyu ndukua
ndiina lo'o tya'a nyatënä.

**Kujnyäna lyalaa jnë jlyuna jii' nyatë la ngujui
jii'ina**

Lonu ngulaa kitsë Tseja'

16 koo kiee ñajä 1810.

Le kena'a ñajä yakui jnyä shaa
kitsë jï'i kitsë tyina ngaa.

Ni Chii Suti Mikiee Hidalgo, lo'o Shaa
ka'aü yakuiti'ü lyalaa kilyaana. Nuja tsaka
tsää tsu latsaa 16 ndetä'ä koo kiee
ni Suti Mikiee Hidalgo nkuisotë'ëni
jï'i nyatë kitsë Dolores le'e ngatë'ëni
jï'i nu kisööü.

Laa ngaa le'e ngutyejnä kusö le'e ngaa
kana ngulaa kitsë Tseja.

Lonu ngutyejnä kusö kitsë tseja'

20 ndetä'ä koo santu ñajä 1910

Kitsë Tsejä jii'ina ngutukua tsaka chulyajnyä nu nää Porfirio Díaz, nu ngutukua nashi'i ti 30 ñajari.

Le kenä'ä nuatë' ngataarikieeü nu na tukui chulya jnya ndu'u kuloo ndyukua le ta kiee'. Shiku I. Madero, lo'o shilee jii' kenä'ä mili nyatë' kitsë tseja', ngutyejnä kusö le'e nga'në jnyäkia'a jni Porfirio Díaz, tyu'unii shi ndukuani laani chulyajnyä le'e ngutööyaani tya sha kitsë jlyu shi naa Fransia.

Kityi nu nduloojnya laa kataka nyatë tsalaa shi ndyikui kuenta jii' kitsë Tseja'

**5 ndetä'ä koo nu ndyikua nu nkuetukua
ñajä 1917**

Ndoo kityi jii' ñajä 1917 ntsä' ä
tatya nu ndyikui kuenta jii'ina, laa ka'a
ndyikui laa tsa nu jnë kaka tatya nyatë'
ndyikui kuenta jii' kitsë Tseja'.

Laa ka'a ndyikui nu tatya nkuitsä
ki'iu kunä' ä kitsë tseja' ndyiji'i
jii'ü tatyaü ntsü'ü nu tsaü sukuela jii'
kitsë Tseja'.

18 ndetä'ä koo nchuna jii ñaja 1938

Kua 18 ndetä'ä koo marsu ndyika ta'a tsä nu jni chulya Lázaro Cárdenas, ngutu'u sukua lo'o shilee jii nyatë' kitsë tseja' nu tsa kua' jii'irana kaka tatya shi ndyu'u Petroleo jii kitsëtyina tseja'.

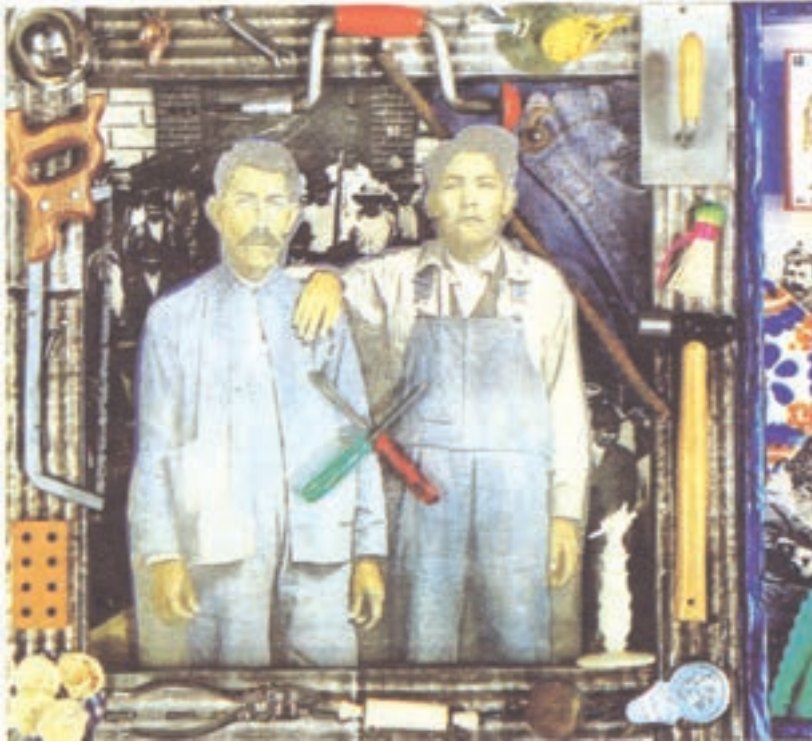
Lonu ngula nī Benito Juárez

21 ndetä'ä koo marsu jī'ī nājä 1806

21 ndetä'ä koo marsu ndyika ta'a lonu ngulanī.

ngaanī tsaka chulya jnya jī'ī kitsē Tseja':
Benito Juárez.

Benito Juárez yakuiti'nī nu jnē jlyu
tya'ana tatya kitsē tunu, tatya nyatē
lo'o tatya laa taka jī'ü.

Tsä jī'i chu jnë jnyä

Tsä'ä koloo koo mayu

Ü jne jnyä ntsu'u nu tso'o jī'ü.

Ley nakuë nu jnü orari jnäna jnyä,
laaru ka'a talanu chu'u sē'ëna tsa tsää
tsaka tsaka sumana.

Tsaa kolo koo mayu ndyika ta'a
nu ndyotyukua jī'i kenä'ä nyatë jnë
jnyä jī'i tyityö kitsë tunü jī'i
tselayuu.

Shi ndyikui laa nguta'të'ë kitsë Tseja'

Tseja' laa yuu kitsëtyiina tatyana.

Kue'ya, Bandera lo'o nu ndulana lonu
ndyä'äna sukuela laa nu ntsu'u
tsa' jii' kitsë tyiina.

Shi ntsu'u tsa jlyu jii' kitsëtyiina,
shiyuuna shi ndyikatakana taty
kuea'.

Lengua chatina de Zenzotepec, Oaxaca
Primer grado

Se imprimio por encargo de la
Comosi3n Nacional de Libros de Texto Gratuitos,

en los talleres de
con domicilio en

el mes de
El tiraje fu3 de

